

Rosalie Sanyang
***Fatou* – en syster i Gambia**

Eget förlag

ISBN 978-91-639-0321-2

© Rosalie Sanyang 2016

Tryckt hos Digitaltrycknu.com, Åsa, 2016

Omslag och sättning: designavdelningen.se

Förord

Detta är ingen dokumentär eller biografi. Namn på personer och platser har ibland bytts ut och mixats för att av säkerhetsskäl försvåra jämförelser med verkliga personer.

Men allt i boken har verkligen hänt, kanske inte exakt så som det beskrivs. Det är mina personliga tolkningar av allt jag hört, läst, sett och upplevt, som här blivit till en berättelse om en fiktiv Fatou med verklighetsbakgrund.

Det är jag som lägger orden i munnen på karaktärerna i boken. Endast jag, har ensam ansvaret för allt som berättas i boken.

Har du synpunkter på boken, tar jag tacksamt emot dem på mail: rosalie.sanyang@gmail.com

Jag vill tacka:

PRO´s folkhögskola Gysinge, för att de arrangerade en skrivarkurs för pensionärer. Utan den erfarenheten, hade jag aldrig vågat skriva boken.

Mina vänner i Internationella ABF-veteraner: Anne Giertz, Lena Hallberg och Anki Höök som uppmuntrat, stöttat och korrekturläst. Min son, Stefan Norberg, för all hjälp med sättning, bildbehandling och omslag.

Men framför allt vill jag tacka ”Fatou” och alla systrar, vänner och kamrater i Gambia som frikostigt låtit mig dela deras vardag.

1. Hemma hos Fatou

Fatou vaknade av en tupps vanliga morgon-kuckeliku. På gårdsplanen utanför huset, gick hönsen fritt. Klockan visade halv sju. Hon sträckte på sig och njöt av att inte behöva ha fler i sängen. Senaste veckan hade hon delat säng med sin syster Bintu och systemens två barn. Jaha tänkte Fatou, då sov jag över bönesången från moskén i dag, hörde det inte en gång. Jag var väl trött.

Fatou var troende muslim. Flera gånger om dagen, men sällan alla de fem gånger som religionen och traditionen föreskrev, tog hon på sig en sjal och letade fram en matta, var helst hon befann sig och bad sin bön. Ofta fanns det en matta som räckte till många, att be på samtidigt. Även om var och en bad för sig själv, gjorde hon det gärna tillsammans med andra. Före bönen tvättade hon alltid sina händer, fötter och ansikte och sköljde munnen. Allt detta var rutiner sedan barnsben. Det skänkte också en stunds stillhet och koncentration, som Fatou inte ville vara utan. Missade hon ett bönetillfälle, som i morse, brukade hon lägga till den bönen nästa gång hon bad. Fatou visste att Gud var nöjd, bara hon gjorde så gott hon kunde. Samma förhållningssätt hade hon försökt tillägna sig, när det gällde förväntningar på sina medmänniskor.

Igår jobbade hon kväll och innan dess köpte hon en madrass till Bintu, systemn som flyttade in för en vecka sedan med sina två små barn. Bintu hade blivit misshandlad av sin man igen. Fatou tog honom på bar gärning, varför Bintu inte kunde förneka det den här gången, som hon gjort flera gånger tidigare. Fatou frågade inte utan packade resolut, beställde en taxi och beordrade systemn att ta med sig barnen och kliva in. Mannen hotade hon att förnedra, om han inte lämnade frun ifred i fortsättningen. Hon skrädde inte orden och var detaljrik i sin berättelse om hur förnedringen skulle kunna gå till. Han förstod att hon menade allvar. Vad var det då hon sagt, som skrämde honom? Jo, hon sa att hon skulle berätta för hans arbetskamrater. Hon hade kunnat namnge några. Att hans fru hade toppridit honom. Hade bestämt över honom och tagit älskare utom äktenskapet eftersom han inte dög till att utföra ett samlag. Troligen var inte barnen hans. Och nu hade frun lämnat honom. Att grannarna skrattade åt honom och betraktade honom som en ynkrygg.

Att berätta om misshandeln hade inte betytt något. Alla visste att många män tvingades ta till våld, för att hålla ordning i familjen. Detta var något som åvilade mannen. Kunde man inte styra sina fruar och sin familj, hur skulle man då kunna ansvara för större uppgifter i arbetslivet och samhället.

Hos Fatou bodde också två barn till en av Fatous bröder. Brodern var säkerhetsvakt och hade blivit kommenderad till en vägspärr långt in i landet. Han hade just nu ingen möjlighet att ta hand om de två barnen, fem och åtta år. Frun, mamman till de två barnen, hade dött ett år tidigare i barnsäng när hon skulle föda deras tredje barn. Fatous två döttrar, sexton och nitton år, bodde också hemma nu. Hon var glad att hon kunnat ta hem dem från sin moster, där de varit många år.

Fatou hade äntligen fått kontrakt på en del av ett hus i Brikama. I andra delen bodde ägaren av huset med en stor utvidgad familj. På den

lilla muromgärdade gården, framför huset var det alltid någon som tvättade, hängde tvätt, lagade mat, skrubbad barn rena i en balja eller kokade ataaya. Ataaya, var det te, som kokades och dracks ceremoniellt till småprat. Teet lagades, i en tekanna av metall med pip och ett litet lock, stående på en ställning över brinnande träkol. På en bricka hade man oftast två glas. För att få rätt arom hälldes teet mellan glasen många gånger i en lång stråle, som gjorde att det skummade kraftigt i glasen. Teet dracks med massor av socker och den äldste mannen fick alltid första glaset. Sedan gick man neråt i rang och ålder. En plastkanna med vatten fanns alltid tillhands för att tvätta glasen noga mellan varje omgång. Fatou avnjöt gärna ataaya, så ofta tillfälle bjöds. Kanske var hon lite koffeinberoende. Dessutom innebar det alltid en trevlig liten pratstund.

Fatou tyckte om att ha folk omkring sig. Hon ville gärna utbyta tankar och erfarenheter med alla hon mötte. Hon var ganska kort och spenslig, men hon syntes och hördes. Hon hade pigga ögon, var nyfiken och trots alla vedermödor skrattade hon ofta.

Det hade inte varit lätt för Fatou att hitta en bostad. En ensamstående kvinna ville man inte ha i huset. Hon hade hört många undanflykter. En sa:

– Det blir säkert en massa spring på karlar och hur ska du kunna betala och göra rätt för dig alldeles ensam.

En annan sa:

– Jag måste ju tänka på de gifta männen och inte utsätta dem för frestelsen att ha en ogift kvinna i huset.

Men eftersom Fatou kunde betala sex månaders hyra i förskott, lyckades hon till slut. Pengarna fick hon av en vän i Europa. Hon hade bett om dem, förnedrat sig för att kunna ta hand om alla de sina. Hon skattade sig lycklig, som hade vänner, att vända sig till i en nödsituation utan krav på besvärande gentjänster. Trots att hon jobbade heltid, på

obekväma arbetstider som layoutare på en tidning, räckte inte lönen till både hyra, mat, arbetsresor och skolavgifter. Och priserna steg hela tiden utan motsvarande lönehöjningar. Men jobbet gav henne både status och en mening i livet. Tidningen, hon arbetade på, var oberoende men hade nära kopplingar till det oppositionsparti, som Fatou var aktiv medlem i. Hon trodde att folkbildning och partipolitisk organisering var vad som behövdes för att Gambierna skulle kunna förändra sina villkor en vacker dag.

2. Barn- och ungdomsåren och det politiska uppvaknandet

När Fatou bara var några år, lämnade Fatous mamma henne till en av sina systrar. Den biologiska pappan mindes Fatou överhuvudtaget inte från barndomsåren. Mamman kom och hälsade på då och då, men det var mostern och morbrodern, som kom att bli hennes föräldrar, som var tryggheten. De hade inga egna barn. Alla i omgivningen rådde morbrodern att skaffa sig en fru till, som skulle kunna ge honom barn. Alla utgick alltid ifrån att det var frun som orsakade barnlöshet. Men han sa att han var helt nöjd med den fru han hade. Fick de inga barn så kunde de alltid ta hand om någon annans barn. Barn som behövde tas om hand fanns det gott om överallt. Fatou blev det barn de längtat efter.

Det var ett ovanligt hem på så sätt att Fatou förblev enda barnet. Men också för att det aldrig hördes några hårda ord mellan mannen och hustrun. Aldrig förekom våld. Visst diskuterade de mycket, men de bråkade aldrig. Redan i skolan var Fatou en ledartyp. Hon var inte lärd att lyda blint som så många andra barn utan uppmuntrades istället att fråga, fundera och först därefter ta ställning. Hon höll tal i skolan när representanter skulle väljas. Hon var aldrig rädd att säga sin mening. Hon visste att styvföräldrarna skulle lyssna på henne och ta hennes parti om hon var klok.

När Fatou skulle börja gymnasiet, kom ett svenskt par, som var på semester i Gambia, in i bilden. De betalade hennes skolavgift första året på Nusrat Högskola. Hennes styvfar betalade med stor möda för andra och tredje året. Men sedan dog han och då tvingades Fatou sluta skolan. Då hade hon bara ett år kvar till examen. Fatou var då 16 år. Styvmodern blev sjuk och Fatou måste skaffa pengar såväl till sig själv som till styvmodern. Hon började arbeta ute på åkrarna med männen, direkt när hon tvingades lämna skolan. En dag kom jordägaren förbi på häst. Han frågade gruppledaren något på engelska och eftersom Fatou förstod, besvarade hon mannens fråga. Han tittade storögt på den unga damen och frågade om hon gått i skola

– Ja, sa Fatou.

– Varför arbetar du här ute då, sa han, kom med mig och börja arbeta i hushållet hos oss i stället.

Det gjorde Fatou och stannade där i nästan ett år. Därifrån fick hon reda på att det startats ett biodlarprojekt i en by i närheten. Hon blev nyfiken och fick börja där som praktikant. Hon visade vetgirighet och ansvarskänsla och blev snart instruktör för nya medarbetare. När Kooperativa Biodlarföreningen genom ett biståndssamarbete med en Dansk biodlarförening behövde anställa en utbildare fick Fatou chansen. I några år åkte hon ut i byarna och hjälpte människor organisera nya biodlarkooperativ.

Hennes äldre bror hade kommit i kontakt med det politiska partiet PDOIS och en dag tog han med sig Fatou på ett partimöte i Serrekunda. Fatou tyckte om vad hon hörde och besökte själv fler möten där. 1994 var Fatou tjugo år och hennes första dotter var ett år och satt för det mesta i ett tygstycke på ryggen. Då utannonserades det att myndigheterna skulle stänga alla allmänna vattenkranar i byarna och alla skulle börja betala för det vatten de ville använda. Motstånd mobilise-

rades och leddes av Buba Sanneh, i Kombo C, där Fatou bodde. Fatou deltog i den demonstration som arrangerades i Brikama. Plomberingarna av vattenkranarna bröts upp kvällen före och kvinnorna uppmanades hämta det vatten de behövde. På morgonen samlades ungdomar med banderoller på ett torg. Alla skrek:

– Jiyoo jiyoo moo kaanaa jiyoo sang. Fritt översatt: Vatten åt folket utan betalning! när de marscherade mot regionkontoret, som ansvarade för vattenförsörjningen.

En grupp av upprorsmakarna inklusive Buba Sanneh arresterades. Från dessa dagar förblev Fatou politiskt aktiv.

Men strax efter dessa oroligheter passade några kuppmakare inom militären på och tog makten i landet. Sedan dess hade kuppgeneralen Yaya Jammeh vunnit presidentvalen fyra gånger och styrt Gambia med järnhand i nästan tjugo år nu.

3. Klan-gemenskapen

När Fatous biologiska mamma blev gammal och behövde hjälp vände hon sig till Fatou, klippan i familjen, för hjälp. Inte för att Fatou hade några direkta känslor för sin biologiska mor, som aldrig funnits där för henne. Men man kan ju inte lämna en gammal människa som behöver hjälp, sa Fatou. Hon såg till att mamman fick sjukvård när hon behövde och betalade för det. Vem skulle annars göra det, brukade hon säga.

Som vuxen, hade Fatou återupptagit kontakten med sin biologiske far. Han var från en by vid södra delen av atlantkusten. Som vuxna hade Fatou och hennes syskon blivit upptagna i gemenskapen i pappans klan, trots att de inte vuxit upp med honom.

En dag sa Fatous pappa:

– Nu blir det snart klanmöte i vår hemby. Jag kan betala din avgift också. Jag åker ju dit tidigare än du.

– Nej, det får du inte. Det där sköter jag själv. Jag kommer dit på fredag när mötet börjar, sa Fatou.

Efter den obligatoriska gemensamma bönen, som inleder varje form av sammankomst i alla byar i Gambia, hälsade klanäldsten alla hjärtligt välkomna hem. Han pratade lite inledningsvis om livet i byn, tackade gud för att de inte drabbats av några epidemier. Malarian såg inte ut att bli så svår i år. Men det hade kommit för lite regn. Till vin-

tern måste man vara beredd på att riset skulle ta slut tidigt. Var och en gjorde bäst i att odla så mycket kassava, sötpotatis och grönsaker man bara kunde och vara försiktiga med att slakta hönor o getter.

De församlade satt på plaststolar och träbänkar i två rader i en stor ring. Det var nog närmare 50 personer, nästan alla män. Men Fatou var inte ensam kvinna. Där fanns några till, bland annat en som arbetade som trafikpolis och som blivit änka ganska nyligen och därför inte hade någon som förde hennes talan. Hon hade ännu inte kunnat övertalas att gifta om sig med en av den avlidne mannens bröder, som bodde i en grannby. Detta var annars det, som vanligen skedde när en gift man dog. Männerna på mötet var av olika rang. Några få var välbärgade och inflytelserika. Men de flesta var fattiga och utsattes för stora prövningar i sin ständiga strävan att klara omsorgen om sina stora familjer. De hade alla ett hus, om än några liknade mer små fallfärdiga skjul. Alla hade de en eller flera fruar och många barn och oftast en del både släktingar och främmande boende hos sig också.

De Bauba- cashewnöts- och mangoträd, som växte i närheten gav skugga åt ena sidan av ringen medan den andra halvan låg i solen och skulle så göra någon timma till. Men solen var inte så het längre och besvärade inte mötesdeltagarna särskilt. Men den soliga sidan fylldes ändå sist.

– Nu ska vi diskutera gemensamma angelägenheter. Är det någon som har något speciellt på hjärtat som vi bör ta upp.

Fatou begärde ordet. Hennes far försökte högljutt få henne att avstå. Skulle hon skämma ut dem inför alla! Men klanäldsten sa:

– Låt oss lyssna på vad den unga kvinnan kan ha att säga. Det kan inte vara så farligt.

Pappan vred på sig och tittade ner.

– Varför skulle hon alltid utmärka sig, mumlade han.

Fatou sa:

– Jag betalar gärna min avgift som alla andra, men då måste ni behandla mig på samma sätt som andra som betalar, dvs männen. Men innan dess blir det inte en bututu från mig.

– Vad menar du kära barn, sa klanäldsten, och tittade med stora ögon på Fatou.

– Ni har tilldelat en halvbror till mig, land när han bara var 5 år. Men min ogifta faster, som är över 50 år, har aldrig fått något. Hon tvingas bo på nåder hos andra! Ni kan inte fortsätta den här diskrimineringen av kvinnor, om jag ska kunna tillhöra den här Klanen.

Stort mummel utbröt. Aldrig hade man väl hört på maken.

– Man gifter sig ju med kvinnor för att de ska få någonstans att bo.

– Man kan förbarma sig och gifta sig med upp till fyra fruar om det skulle vara så och se till så de får tak över huvudet.

– Det är inte meningen att kvinnor ska leva ensamma. mm mm.

Men så sa Klanäldsten:

– Hon har ju rätt tösen. Detta är definitivt en fråga vi måste ta upp och fundera över framöver.

Mumlet fortsatte. Men nu var det sagt! Nu gäller det att följa upp frågan ordentligt framöver, tänkte Fatou. Hon tyckte hon hade fått bekräftat att förändring är möjlig, om man bara tror det och tar tag i konkreta frågor och inte viker sig för övermakt och tradition.

4. Fyrtio år och ogift

Fatou var nu 40 år. Hon fick reda på sitt födelsedatum från det hälso-kort som lämnades till rektorn när hon började skolan. Det var när mostern och morbrodern, som tog hand om henne, tyckte att det var dags. Hon hade tur som fått ett exakt födelsedatum, olikt många andra i hennes generation, som bara fått ett uppskattat datum i efterhand.

Men det där med födelsedatum var inte så viktigt. Fatou hade aldrig haft födelsedagskalas och inte besökt någon annans heller.

När Fatou senare i livet behövde ett ID-kort fick hon gå till Alkalon, bychefen i hennes födelseby. Han intygade skriftligen att hon var född där och av vilka föräldrar. Inte förrän hon kunde presentera detta intyg för myndigheterna, kunde hon få sitt ID-kort, eller sitt röstkort.

I födelsebyn höll man muntligt reda på släktförhållandena.

När Fatou var hemma i byn för att besöka en gammal vän, som skulle gifta sig, fanns det på bröllopet särskilda kvinnor som sjöng flera gånger under festen. De sjöng om släktförhållandena i de två släkter som skulle förenas i och med bröllopet. Sångerna gick långt tillbaka i generationerna. Kvinnorna hade en stor trutt framför munnen så alla skulle kunna höra och blev mycket uppskattade och fick mycket pengar som belöning av bröllopgästerna.

Men Fatou var inte gift. Hon var därmed mycket ovanlig. Friare hade då rakt inte saknats, men hon värdesatte den egna friheten mer. Hon hade två vuxna döttrar. Den äldsta dottern var nu tjugo år. Fatou hade varit gränslöst förälskad i pappan till det barnet. Han däremot var inte så intresserad av familjeliv då. Fatou grät i ensamhet och hade svårt att förtränga de känslor han väckt till liv inom henne. Hon var ännu inte fyllda tjugo då. Han försvann och hon stod där med barnet. Ett år senare uppvaktades hon av en stilig ung man. Han var omtänksam och Fatous dotter trivdes så bra i hans sällskap. Han skötte den lilla, bytte blöjor, badade henne och lekte med henne. Han kunde till och med laga mat ibland. Han är en riktig svärmorsdröm sa Fatous mamma, och uppmuntrade relationen. Han hade redan en fru, men lovade Fatou att han skulle ha gott om tid tillsammans med Fatou också. Fatou accepterade. De fick en dotter tillsammans och Fatou försökte leva som andra fru drygt ett år.

Men hon insåg snart, när den första frun började attackera henne, att mannen sa en sak till Fatou och en helt annan till sin första fru. Fatou tog sig till den sociala myndigheten i byn. Mannen kom också dit. Fatou ville inte vara tillsammans med en som inte talade sanning. Skilsmässan bekräftades och det bestämdes att han skulle betala ett underhåll motsvarande 25 SEK per månad. Han gjorde så under ett år men sedan upphörde pengarna att komma. Fatou har dock sett till att döttrarna regelbundet träffat sina respektive fäder under uppväxten. De ska veta var de kommer ifrån, hävdade hon.

Många har uppvaktat Fatou under åren. Men hon har aldrig kunnat lita på någon av friarna. Efter dessa upplevelser i ungdomen har hon valt att leva ensam och fri. En gambisk man som bodde i USA, försökte charma Fatou. Hon var lite intresserad, men när han uttryckligen konstaterade att hon var svårkontrollerad, höll hon helt enkelt med och sa:

– Vill du ha en fru som du kan kontrollera är inte jag den rätta.

Därmed var det slut på de funderingarna.

Senaste året hade en äldre herre, via en gemensam bekant, gjort flera uppvaktningar. Friaren som troligen närmade sig sjuttiofem år, hade redan tre fruar varav en mycket ung. Fatou hade vänligt men bestämt hälsat att hon inte var intresserad. Men han gav sig inte. Fatou sa till den gemensamme bekanten:

– Nåväl låt mig få träffa honom då, så vi får slut på den här parodin.

De möttes på ett café. Han kom in nyvättad och nystruken ljus kaftan och luktade pomada.

Fatou tog till orda:

– Vad vill du mig? Hur har du tänkt dig att du gamle man, ska kunna tillfredsställa oss alla fyra sexuellt? Det kan du ju inte och skulle jag då ta emot en karl i huset så skulle det bli ett himla liv! Och inse att du är gammal. Du dör ju snart. Vad tror du då att folk säger. Jo att det var jag, den senaste frun som tog kål på dig. Och det ryktet sprids snabbt och sen vill ingen se åt mig. Är det detta du vill erbjuda mig?

Mannen kunde knappast ta in vad han hörde. Detta var för mycket! Han blev mållös, reste sig bara och gick. Han hörde aldrig av sig igen. Han trodde säkert att hon skulle bli glad över att någon som han, förbarmade sig över henne, ogifta stackars kvinna.

Fatous erfarenheter i livet hade stärkt hennes självkänsla och självförtroende. Hon sa själv till sina vänner att hon inte kunde inordna sig i ett traditionellt gambiskt äktenskap. Hon kunde inte, ville inte leva så förtryckt, som hon ansåg att de flesta gifta kvinnor tvingades till i Gambia.

Och hon tyckte att männens familjer styrde och ställde för mycket över mannens liv. De gambiska männen var för osjälvständiga och var inte något att lita på eller dela ansvar med.

– Nej då är jag hellre ensam och sliter och gnor för mig själv, även om jag saknar en famn ibland, sa hon, när någon undrade hur hon hade kunnat förbli ogift.

5. Jeineba

En dag kom vännen Satou hem till Fatou i ett viktigt ärende. Satou var bara några år yngre än Fatou. De var båda aktiva partimedlemmar och hade många gemensamma erfarenheter och minnen.

Satou var lik Fatou på många sätt, men hon var gift med en man som bodde utomlands. Han kom på besök en eller två gång om året och när han åkte tillbaka brukade Satou vara gravid. Så hade det varit tre gånger förut. Nu putade magen lite igen, det var några månader sedan han åkte. Han skickade lite pengar hela tiden så Satou klarade familjens uppehälle och kunde hålla barnen i skola. Hon levde i trygg förvisning om att han skulle se till så barnen fick bra yrkesutbildning, när den tiden kom. De hade kontinuerlig kontakt främst via sms.

De båda vännerna gick in i Fatous rum. Ingen annan fick vara där då.

De omålade cementväggarna i rummet täcktes av färgglada tygdraperier, upphängda på snören. Det gav rummet ett varmt och ombonat intryck.

De två kvinnorna satte sig på Fatous säng. I rummet fanns utöver sängen bara ett litet bord med förvaringslådor under bordsskivan, några lådor till och påsar med kläder, skor och andra personliga prylar som peruker och smycken.

Fatou ville alltid vara proper och fräsch när hon gick ut bland folk. Hennes eget hår var tunt, kort och krusigt. När hon inte bar stärkt huvudbonad i samma tyg som klänningen, hade hon oftast peruk. Men den här dagen var hon ledig, hade ingen peruk, håret var samlat i en liten tunn tofs i nacken, och hon var klädd i långbyxor.

De två vännerna hade talats vid på telefon. En tredje vän, den lite yngre Jeineba, var gravid för första gången. Halvvägs i graviditeten hade hon fått väldiga magsmärter. Hon hade skrikit högt av plågor, så hennes föräldrar hade till slut tagit henne till en läkare, i deras gamla hemby inåt landet. Men föräldrarna hade inte pengar att betala någon behandling. Detta skulle de två vännerna nu diskutera. Satou hade en idé.

– Vi är ju båda firmatecknare i teaterföreningen, inledde Satou.

– Ja men, tvekade Fato, det vore ju stöld. Men Fatou, sa Satou, Vi lånar bara. Jeineba är ju också medlem och de andra skulle säkert inte ha något emot att hjälpa henne i denna svåra stund.

De kalkylerade och kom fram till hur mycket de skulle betala var, varje månad för att pengarna skulle kunna vara tillbaka på kontot till starten av nästa teateruppsättning, först efter regnperioden.

De var överens, så skulle de göra. De lovade varandra att regelbundet betala ev enligt planen. Tillsammans åkte Fatou och Satou till banken och hämtade ut de pengar de behövde. De åkte hem till Jeinebas föräldrar och lämnade över pengarna.

Föräldrarna berättade att jeineba hade varit väldigt medtagen när de lämnade henne dagen innan. Genast ringde pappan läkaren och berättade att de skulle komma med pengar.

Läkaren lovade göra vad han kunde men var osäker om utgången.

Jeineba hade nyligen gift sig med Lamin, en militär, som redan hade en fru. Den första frun skulle bo med honom i militärbaracken och

Jeineba och hennes barn skulle ha ett eget hus. Det huset låg inte så långt från hennes föräldrars hem i Serrekunda, den största staden. Jeineba var tjugofem år. Hon kom från en strängt religiös och traditionell familj, och var en av de få i umgängeskretsen som bar slöja. I övrigt var Jeineba lika frispråkig och förändringsbenägen som kamraterna. Hon var ledare i en stor barnverksamhet i sitt bostadsområde. I en lokal förening, organiserade och ledde hon både fotboll och teater med barnen. Föreningen hade lyckats få kontakt med en grupp från en barn- och ungdomsförening i Sverige och av dem hade de fått hjälp till både ledarutbildning och en klubblokal. Det var Jeineba så lycklig över. Nu skulle verksamheten kunna fortsätta även om hon så småningom tvingades flytta.

Jeinebas föräldrar tjatade på henne om att hon var för gammal för att gå hemma och dra. De sa att hon bara måste gifta sig för att inte dra vanära över familjen och ligga den till last när hon nu var så gammal. Småhandel, att köpa och sälja allt möjligt som var efterfrågat, var en vanlig syssla i området också för Jeineba. Äntligen hade hon fått del i ett salustånd och fick in lite pengar till familjen. Men det var inte så mycket. Något arbete hade hon aldrig lyckats få. När Lamin, den stilige militären, sökte upp Jeinebas far och visade intresse för Jeineba, var pappan oerhört glad att kunna tillmötesgå Lamins önsknigar. Jeinebas far hade varit en god vän med Lamins avlidne far och dessutom var det ju inte en dag för tidigt att hon blev bortgift. Hon hade inte kraft att stå emot. De gifte sig och hon blev genast gravid.

Jeinebas föräldrar förklarade för Fatou och Satou att mannen nu sagt att han inte kunde lämna militärbaracken, bara för att Jeineba hade problem med graviditeten. Därför beslöt Fatou och Satou att följa med föräldrarna på sjukbesök dagen efter. När de kom fram till Jeineba blev de bestörta. Hon hade hög feber, yrade svagt och tårar rann stilla ner för ansiktet. Hon såg så utmärglad ut.

– Det är tyvärr inget mer vi kan göra nu, sa doktorn.

Och på natten dog Jeineba, med sina två vänner och föräldrar omkring sig.

Mannen kom aldrig på besök förrän på begravningen, och ett halvår senare sökte han upp föräldrarna och begärde att få deras yngre dotter till fru istället. Men den här gången blev det nej. Men han hittade snart en annan ung kvinna att gifta sig med för att ersätta Jeineba.

Fatou och Satou kunde aldrig förlåta honom. De diskuterade länge vad de kunde ha gjort mer, för att hjälpa Jeineba att stå emot föräldrarnas krav på att hon skulle gifta sig. De ville vara bättre rustade nästa gång en kvinna i deras närhet skulle behöva deras stöd för att klara att gå sin egen väg.

6. Grannkvinnans besök

Fatou, hade nyss kommit hem från jobbet. Hon var svettig o dammig, efter resan i trängseln och tvärdraget i bushtaxin från Serrekunda.

Hon hade inte hunnit tvätta av sig ännu, då hon redan på gårdsplanen möttes av en av sina döttrar, som undrade om Fatou hade pengar till en ny säck ris då hon idag använt det sista. Någon bultade på den grå plåtgrinden.

Kvinnan som sakta öppnade grinden och kikade in kände Fatou igen som en granne några hus bort. Hon hade en bebis i ett tygstycke på ryggen och en två-åring i handen. Den lilla som trampade på vid hennes sida, var snorig runt näsan men klagade inte. Den lilla på ryggen sov till rytmen av mammans gungande steg. Solen höll på att gå ner. Snart skulle det vara beckmörkt, ett par timmar, innan månen kom upp. Det var nästan fullmåne, så i natt skulle inte människor, getter, apor och andra djur bli osynliga i mörkret. De nätter då månskaran var smal, var det så mörkt att man kunde passera både människor och djur på nära håll utan att upptäcka dem.

Fatou bjöd kvinnan, att sitta ner på ett av cementblocken som stod i en liten grupp på gården och satte sig själv på ett annat. En kvällsbris drog förbi och det rasslade i de torra palmbladen strax utanför muren.

Kvinnan drog en djup suck och sa:

– Jag orkar inte föda ett barn om året längre. Det här är mitt fjärde barn på fem år.

Fatou pratade med henne om olika typer av preventivmedel, som hon kände till.

– Nej, min man skulle aldrig i livet gå med på något sådant, sa grannen. Det är gud som bestämmer om och när man ska få barn. Det som är guds gåva, ska inte människor försöka avstyra!

– Men, sa Fatou, nu gäller det ditt liv och din kropp. Du har ju redan fyra barn, som behöver dig för att överleva. Jag kan följa med dig till vårdcentralen, så får du en spruta, som gör att du inte blir gravid på några månader än i alla fall. Då hinner du vila upp dig lite.

I morgon börjar jag jobba först på eftermiddagen. Så när din man har lämnat huset imorgon kommer du hit. Är vi överens?

– Ja det vore skönt. Men, tänk om han får reda på att jag varit där?

– Det behöver han inte få reda på. Det kan vara vår hemlighet. Jag kan ta hand om ditt hälsokort. Får han höra av någon om att vi varit där, kan vi säga att jag följde med dig för att testa om du hade malaria eftersom du hade sådan huvudvärk och mådde illa. Men du var frisk bara lite trött. Ok? Med de lugnande orden tackade grannkvinnan Fatou och tog adjö.

Fatou var glad att Ami, en av döttrarna hade suttit med vid samtalet med grannkvinnan. Ett av de stora problemen var ju enligt Fatou den tysta kvinnokulturen. Kvinnor teg och led alldeles för mycket tyckte hon. Det fanns sällan utrymme för en kvinna att vara arg, ledsen eller ens upptagen med sina egna problem. Alltid skulle hon vara till lags, särskilt gentemot den egna mannen som annars skulle leta sig en ny tillgiven hustru, ivrigt påhejad om omgivningen. En besvärlig hustru stod aldrig högt i kurs.

Det kändes fint att kunna visa upp goda exempel på hur kvinnor kan hjälpa och stötta varandra. Verkligheten var så mycket mer pedagogisk än bara ord. Nu fick de också anledning att fortsätta samtalet. Fatou kände att hon ville ursäkta sitt förslag om att ljuga. Hela livet hade Fatou propagerat för döttrarna att sanningen alltid är det rätta.

– Du vet Ami, sa hon till dottern, alla är inte mottagliga för snabba förändringar. Om då en enskild kvinna inte kan vänta in mannens mognad utan att skadas, då får man ta till en nödlögn om det hjälper, tycker jag.

– Snälla mamma, inte behöver du förklara en sådan självklarhet för mig. Fundamentalist kan man ju inte vara. Man kan inte offra en människa för principer, hur viktiga de än är för en. Du gjorde helt rätt mamma, som alltid. Jag är så stolt över dig!

Fatou hade lagt undan pengar för en ny säck ris, då hon räknat ut att det snart borde vara dags att fylla på förrådet. Hon kände en oerhörd glädje i att kunna ge Ami de 1200 dallasi, som en säck ris nu kostade. Priset steg hela tiden utan att lönerna följde med. Men nu fanns det inte så mycket pengar kvar i hennes gömma. Kanske skulle hon köpa en säck vunjublommor på torget imorgon och koka saft att sälja för att försöka få matpengarna att räcka lite längre.

Hon hade ju rätt många petflaskor nu, som hon samlat under några månader var helst hon kommit åt.

7. På väg hem i natten

En sen kväll var Fatou på väg hem till Brikama från jobbet i Serrekunda, som vanligt i en buschtaxi. Serrekunda var Gambias största stad med över 300.000 invånare. Brikama var den näst största staden med kanske 50.000. Det var en vägsträcka på cirka tre mil. Städerna hade närmast sig varandra. Skogsområdet emellan dem hade krympt under många år. Än fanns dock ett område med risfält och mangoträd i en gammal floddal och lite skog runt flygplatsen. Men de flesta byarna utmed vägen hade vuxit ihop. Detta var den mest trafikerade vägen i Gambia. Norr om Serrekunda fortsatte vägen till Banjul, huvudstaden vid mynningen av Gambiafloden och söder om Brikama gick den till Cassamance, i södra Senegal. I Brikama började också vägen österut genom hela Gambias landsbygd längs södra flodbanken. Brikama var dessutom huvudorten för hela västkustregionen, Södra Kombo. Ändå fanns det bara några få flervåningshus i Serrekunda, och ännu inga alls i Brikama. De allra flesta husen, byggda av sand och cement, omålade grå med korrugerad plåt som tak, rymde vart och ett många innevånare. De flesta husen var omgärdade av murar för att hålla främst ormar ute. Under regnperioden var det många olika giftiga ormar som ringlade förbi lite överallt. Det lärde man sig leva med, men man ville ju inte ha in dem i husen.

Till Serrekunda och Brikama flyttade varje dag unga människor från landsbygden. Främst många unga män flydde fattigdomen och drömde om bättre möjligheter. Trångboddheten var enorm i städerna. Gästvänlighet var en överlevnadsstrategi. Det fanns inget socialförsäkringssystem, så man måste lita till varandras välvilja. Behövde man bo på annan ort gällde det att ha ett stort nätverk, ofta räckte en utvidgad släkt, som man var nogga med att hålla kontakten med, dels av omsorg men främst som ett trygghetssystem. Att ha en inneboende kunde innebära en hjälpande hand i vardagen och ibland också en extra liten inkomst.

En buschtaxi var en gammal minibuss, inredd med bänkar där man satt som packade sillar hur många som helst. Bussarna var nästan alltid mycket gamla, utrangerade från Europa. Fjädringarna var ofta helt utslitna. Eftersom många inte kunde läsa, fanns ingen skyltning på bussarna. Istället var det en ung grabb, som så fort han såg människor vid väggkanten bankade i plåten och ropade ut sin slutdestination. Han öppnade också dörren, tog betalt och hjälpte passagerarna att stuva sina medhavda prylar i bussen eller på taket. Det kunde vara stora matfat invirade i tygstycken för att hålla värmen, säckar med grönsaker, ris eller torkad fisk, en levande get eller egentligen vad som helst. Några hållplatser fanns inte mer än de stora busstorgen vid start och mål. Man sa till en liten stund innan bara, var man ville kliva av, vid nästa vägskäl till exempel. Man vinkade lätt, om man vill kliva på ut efter vägen.

Det var bra vägbelysning i närheten av flygplatsen och utmed kustvägen till lyxhotellen, där internationella gäster brukade bo. På övriga vägar var det den svarta natten som omslöt trafikanterna. De senaste åren hade många byar försetts med elledningar. Elen kom från stora dieseldrivna generatorer. All bensin, diesel och olja importerades. Då

och då, ofta varje dag, var det avbrott i elförsörjningen, ibland längre ibland kortare stunder. Man visste aldrig varför, ibland för reparationer, ibland på grund av oljebrist. Fanns det ingen bensin eller diesel på bensinstationerna, då fick man vänta bara. Tålmodigheten, och toleransen i vardagslivet, var sådant som turisterna ofta förundrat påpekade. Men vad fanns det för alternativ brukade Fatou säga till dem.

Just den här sena kvällen stannades bushtaxin, som Fatou satt i, av en vägspärr. Vägspärrar fanns alltid på alla vägar, fler eller färre beroende på hur de styrande bedömde att det behövdes av olika anledningar vild olika tillfällen. Resenärerna skulle veta att de var övervakade, att bussen och passagerarnas väskor när som helst kunde bli noga genomsökta. Men den här vägspärrens lykta som stod på vägen hade ett ovanligt svagt sken, varför föraren upptäckte den försent och stannade först när den hade passerat lyktan. Trafikpolisen blev arg, såg det som nonchalans och som en förolämpning och kommenderade föraren att parkera bussen och tömma den från passagerare. Fatou var trött. Hon ville hem och sova. Så hon började diskutera med polisen. Hon sa:

– Menar du verkligen att vi alla ska promenera till Brikama härifrån i mörkret? Det är ju över en mil! Du kan inte straffa alla oss! Och förresten var det inte förarens fel utan ditt, för du har inte tillräckligt ljus i din lykta!

– OK sa polisen till slut till föraren. Ge mig ditt körkort, kör hem dem till Brikama och kom tillbaka hit till mig sedan.

Väl i bilen igen tackade alla, gammal som ung, Fatou för hennes mod och rådighet. Men då svarade Fatou:

– Tacka inte mig, jag kan ju inte vara med er överallt. Ni måste börja säga ifrån och kräva er rätt själva, om ni inte vill bli trampade på hela tiden.

8. Att ansöka om och få ett pass

Fatou blev inbjuden till en konferens i Sydafrika. Palmecentret i Sverige arrangerade ett nätverksmöte i Kapstaden för föreningar i Afrika, söder om Sahara, som samarbetade med föreningar i Sverige. Fatou fick representera sin organisation WODD, Women for democracy and development, som samarbetade med ABF och S-kvinnor i Jämtland. Därför behövde hon ett pass. I god tid före resan gick hon till polisen. Där fick hon höra att passen var slut. Hon skulle återkomma, sa de. Hon gjorde det, vecka efter vecka, bara för att få höra samma sak hela tiden. Men så en dag såg hon en man som kom ut från polisen och han hade ett nytt pass i handen. Då förstod hon. Det fanns pass. Det gällde förstås att betala mutor för att få ett. Poliserna hade ju väldigt låg lön, som de flesta andra, tänkte hon, så de gör tydligen som så många andra och försöker tjäna lite extra vid sidan om. Fatou gick in igen. Förgäves försökte hon få prata med polischefen på kontoret. Men så kom en stormagad man ner för trapporna från övervåningen. Med den magen måste han vara en höjdare, tänkte Fatou, och när han gick upp igen, slank Fatou med honom in genom dörren. Där talade hon om vad hon sett och att hon krävde sin medborgerliga rätt att få ett pass och hon tänkte inte betala mer än den fastställda avgiften.

– Jag går inte härifrån utan mitt pass. Och du ska veta att jag också

kan vidta åtgärder, hotade hon.

Till slut öppnade polismannen dörren och ropade ner till mannen i luckan:

– Ge den här kvinnan ett pass, så vi får lite lugn och ro.

Så hon fick sitt pass till slut, utan att betala extra.

Nästkommande lördag kom Fatou hem från ett möte i Brufurt, där hon försökt värva några kvinnor. Mötet hade gått bra. Hon hade kunnat svara på deras frågor och hon hade kunnat tipsa om en kvinnlig advokat, som skulle kunna hjälpa dem i en aktuell arvstvist. Fatou kände sig upprymd och glad över att ännu en gång ha träffat nya systrar, som skulle komma att bli viktiga i den förestående samhällsutvecklingen. På gårdsplanen utanför huset satt brodern, som var säkerhetsvakt i samspråk med en annan man. När hon kom närmare såg hon att det var passpolisen från luckan på polisstationen. De satt och drack Atayaa. När Fatou satte sig hos dem, och fick ett glas te, och brodern presenterade henne som sin syster, kände besökaren igen Fatou från polisstationen. och sa:

– Men varför sa du inte att du är Lamins syster, då hade vi ju fixat passet med en gång.

– Nu var det ju inte jag, i egenskap av att vara en säkerhetsvakts syster som behövde ett pass utan jag, som gambisk medborgare. Menar du på fullt allvar att man måste vara släkt med en myndighetsperson för att få ett pass i det här landet?

På detta fick hon inget svar. Männen skojade bort det hela och började prata om annat.

– Fan mumlade Fatou för sig själv, att man alltid ska behöva slåss så här mot godtycklighet, nepotism, korruption, könsdiskriminering och dumhet. Men allt är en bildningsfråga. Det gäller bara att orka och att inte ge upp.

Det är minsann inte bara den diktatoriska presidenten som är ett problem i det här landet, hela kulturen och den sociala hackordningen

måste ändras, tänkte hon.

Hon avbröts i sina funderingar av att Kawsu, systemns man, kom in på gårdsplanen i sällskap av två andra män. Kawsu bad att få tala med Fatou.

Fatou bjöd dem att sitta ner på cementblocken. Lamin, hennes bror bjöd dem på Atayaa. Det hade nu gått drygt två månader sedan Fatou hämtat Bintu och de två barnen efter att Kawsu misshandlat frun. Mannen förklarade att han ville be Fatou om ursäkt och tacka för hennes rådiga ingripande. Han hade nu haft tid att tänka och han lovade att han skulle vara snäll mot hustrun och barnen om de återvände hem. De båda männen i hans sällskap bedyrade att han verkligen ångrade sig, att han hade saknat sin fru och sina barn. De skulle också finnas till hands som grannar och garantera tryggheten därhemma bedyrade de.

– Nu var det ju inte mig du misshandlade utan min syster. Om du verkligen menar vad du nu säger så är det inte mig utan henne du ska be om förlåtelse. Hon är inte hemma idag men du kan komma tillbaka imorgon söndag. Då ska hon vara här.

Kawsu och hans två vänner tackade och gick. De lovade komma tillbaka dagen därpå.

När systemn kom hem satt Fatou och hon och pratade en lång stund för sig själva. Fatou som deltagit i många kvinnokonferenser berättade för systemn att statistiskt sett, så är det så att män som slår sin fru en gång oftast inte slutar med det beteendet.

– Så om du vill förlåta honom och flytta hem igen, måste du vara beredd på att du kan bli misshandlad igen. Men du ska inte finna dig i det. Du måste sätta hårt mot hårt och säga att du tar barnen och sticker för gott, så fort han börjar slåss. Och då måste du göra så också. Du kan alltid ringa till mig så kommer jag och hämtar dig, avslutade hon.

Systemn låg vaken länge den natten. Men nästa dag följde hon med mannen hem igen.

9. På busstorget i Sanyang

Fatou hade varit och hälsat på en sjuk släkting i Sanyang, en by inte så långt från Brikama. Hon stod och väntade på en busstaxi på busstorget för att åka hem. Två busstaxis fylldes med folk. Den ena skulle till Serrekunda och den andra till Gunjur. Men den till Brikama hade inte kommit än. Mitt på torget växte ett stort baubaträd. I skuggan under trädet stod en liten träbänk, som just blev ledig. Där satte Fatou sig. Det fanns mycket att titta på när man satt här. Till höger såldes bananer, meloner, nötter, lök och tomater av kvinnor i färggranna kläder. Små barn lekte i anslutning till stånden. De minsta satt i ett tygstycke på mammornas ryggar. Till vänster satt en kvinna och friterade små knyten med rökt fiskmos inuti och sålde till förbipasserande. Hon sålde också små plastpåsar med halvfrusen saft ur en gul plasthink med lock. På andra sidan gatan stod flera gula taxibilar parkerade och väntade på kunder. Byns huvudgata som passerade busstorget kantades av låga skjul med försäljning och service av olika slag närmast gatan och bostäder bakom. Det var livlig trafik. Många bilar hade bucklor och skråmor i lacken, ibland var de ommålade i flera färger, hjulen var ganska blankslitna. De hade kommit med containers, efter att de gjort sitt i Europa, och fick ett andra liv på gatorna här. Då och då passerade en åsnekärra med några träplankor eller annat som inte rymdes i en

vanlig bil. Stora lastbilar körde också här. Från vänster kom de från stranden och hade två olika typer av last. Antingen var de fyllda med ljus sand som skulle köras till pågående byggen över hela landet. Där skulle sanden blandas med cement och bli till byggstenar. Eller så var det svart sand, som skulle exporteras till Europa och där bli detaljer i data- och teleindustrin. Den sanden kom från ett dagbrott som drevs av kineser. De lastbilar som kom från höger var tomma, men några arbetare satt alltid på flaket. Många av dem var underbetalda gästarbetare från grannländer. Mellan alla dessa bilar gick skolbarn i klungor klädda i skoluniform, till och från skolan. Det var skiftavlösning i skolorna så här mitt på dagen. En grupp gick på förmiddagen och en på eftermiddagen. Några frigående getter, strosade över vägen och tvingade bilar att sakta ner och veja undan. Skador i vägbeläggningen och fartdämpande upphöjningar i gatan höll också körhastigheten nere här mitt i byn.

Där satt Fatou och lyssnade till de välkända ljuden från trafiken, utropen, hammarslag och gnissel från en mekanisk liten reparationsverkstad i närheten, musik från videoklubben, hönskackel, surr och sång från småfåglar av skilda slag och högljudda samtal och rop mellan människor. En äldre herre slog sig ner bredvid henne på träbänken.

– Har du hört vad som hänt här idag, frågade han.

– Nej

– Hörde du ambulanssirenerna i förmiddags?

– Ja, men jag såg eller hörde inte vad det rörde sig om.

– Det var en kille som dog, sa han. Det var en tragisk historia. Du vet nere vid sandtaget i Hawba, nere vid stranden, där stod några lastbilar som ett gäng arbetare fyllde med sand. Så kom en lastbil till och backade in, där de stod och grävde. Plötsligt sprang en av killarna in bakom lastbilen utan att föraren såg det. Några av kamraterna viftade och ropade åt föraren, som blev rädd, stannade och körde framåt när

han förstod att något var i vägen där bak. Men det var för sent. Han hade redan kört över killen när han backade och nu när han kört framåt, körde han över honom en gång till. Grabben var så skadad att han dog i ambulansen på väg till sjukhuset. Han hade sett en svart kobra komma upp ur sanden. Det var den som hade skrämt honom och han såg aldrig den backande lastbilen i hastigheten och rädslan. Det var en stackars fattig arbetare från Guinea. Nu får familjen hans betala transport för att få hem sonen i en kista till begravningen. Jag säger då det. Man vet aldrig vad gud har i beredskap åt en. Så ta det försiktigt i trafiken lilla damen, sa han, när han fick syn på en vän. Han reste sig och slog följe med vännen, ivrigt berättande och viftande med armarna.

Fatou satt där och funderade över olyckan. Hon visste att presidenten ägde en del av lastbilarna, som körde sand. Hon tänkte att han borde ta ansvar för grabbens transport hem åtminstone. Hon avbröts i sina funderingar när hon fick se Mbaej komma runt hörnet på väg mot busstorget. Mbaej var en ung kvinna från Gunjur, byn där Fatou hade bott som barn. Fatou kände flera personer i Mbaejs familj, så det gladdde henne att få syn på henne. Nu skulle hon bli uppdaterad.

– Hej Mbaej, så kul att se dig! Hur står det till med dig och din familj?

– Åh allt är bara bra med alla där hemma. Men vad gör du här i Sanyang?

– Jag har besökt en moster som bor här. Hon är sjuk och fick lite honung av mig. Jag försökte få henne att gå till vårdcentralen och få en spruta, tror hon har lunginflammation. Men nej, det ville hon inte. Hon tyckte det räckte med den flaska askvatten och de välsignelser hon fått av Maraboun. De är hopplösa bakåtsträvare de gamla.

– Ja, de är minsann inte lätta att påverka. Visst ja, du höll ju på med biodling och var ute och hjälpte bygrupper starta upp biodling, om jag minns rätt. Gör du det fortfarande?

– Nej, jag lämnade det, för länge sedan. Men jag har fortsatt med några bikupor själv.

– Och jag har precis gift mig och flyttat hit till min man i Sanyang, fortsatte Mbaej. Vi hade ett alldeles fantastiskt bröllop som varade i två dagar med massor av bröllopgäster. Det var så roligt.

– Oj då, grattis! Vem är det du gift dig med?

– Aleu, han är lärare i Tanji precis som jag. Det var på skolan vi träffades. Och jag ska fortsätta jobba som lärare. Det var mitt villkor.

– Åh vad du gör mig glad Mbaej. Men hur går det när barnen kommer då?

– Jag har nog tänkt på det må du tro Fatou. Vi hade en fantastisk lärarinna på lärarseminariet. Pojkarna fnissade hela tiden när hon pratade om jämställdhet. Men jag tog det till mig. Nu har jag lärarutbildning och jag har lärt mig om olika preventivmedel för barnbegränsning. Jag ska bara ha två barn. Då vet jag att jag kan klara mig själv och inte behöver stå ut med sådant jag inte vill, som en till fru i huset, våld eller annat förtryck utan kan säga ifrån och faktiskt lämna också om det skulle bli nödvändigt. Det skulle jag nog inte klara med fler barn, så efter två får det bli stopp. Fatou gav Mbaej en uppskattande kram och önskade henne all lycka innan Mbaej hastade in som sista passagerare i bushtaxin till Gunjur där hon skulle besöka sin mamma.

Fatou satt kvar, hennes minibuss var på ingående. Resenärerna strömmade ut med kassar, paket och knyten som de hade med sig från Brikama. Hon kände sig lätt om hjärtat. Mbaeij's berättelse var så upplyftande. En fläkt av förändringens vindar, tänkte Fatou.

10. En tur österut, inåt landet

Fatou åkte ibland ut till avlägsna byar på uppdrag av sitt parti. Hon hade skaffat sig många vänner runt om i hela landet. Partiet hade ett starkt fäste i Wulli, ett kluster av byar 25–30 mil österut. Det hade blivit många resor dit för Fatou. Det skänkte henne en stor tillfredsställelse att veta att hon skulle kunna stanna i nästan vilken by som helst och leta upp någon hon kände, om hon skulle behöva hjälp av något slag. Det blev pratstunder med människor vid varje stopp på vägen. Ibland bytte de också tjänster med varandra. Fatou fick eller köpte grödor, eller bruksföremål, speciella för området och tidpunkten och kunde lämna något papper, information eller eftertraktad hälsning eller pryl från släktingar i staden.

På landsbygden bodde människorna i gårdar bestående av ett eller flera hus, oftast i en utökad familj och kanske några inhyrda främlingar. Totalt upp emot 25–30 personer per gård var normalt. Ofta var den enda möbeln en stor säng. Övriga sov på madrasser eller mattor som lades ut på golvet inför natten. De som hade råd hade också en soffgrupp och till och med en TV i ett finrum utan sängplatser, om deras by hade nåtts av elektrifieringen under det senaste decenniet. Matlagning och andra hushållsbestyr ägde mestadels rum utomhus. Ibland hade man ett litet uthus för förvaring av köksutrustningen.

De gamla byarna, längre österut i landet, bestod fortfarande mest av de traditionella runda husen. Männens hus och enskilda hus för varje fru och hennes små barn och unga flickor. Unga män kunde ibland ha ett eget sovhus. Så det blev rätt många små runda hus på en gård ibland. Men i de större byarna/städerna bodde man i större rektangulära hus, med rum för de olika kärnfamiljerna. Det var sällan någon regelbundet sov ensam i en säng eller i ett eget rum. Utmed hela långsidan på husen fanns oftast en taktäckt veranda. Det var där man satt, ofta på cementblock, byggstenar för allt byggande, som man tillverkade själva.

På en bilresa från Brikama till Wulli, gjorde Fatou och hennes resällskap ett första stopp i byn Kafuta. Här skulle Fatou söka upp Maryama. Hon hade med sig en säck ris från en son, som numer bodde och jobbade som taxichaufför i Serrekunda. De var fyra i bilen, Lamin Chauffören, Sidiya Jatta, f.d. parlamentsledamoten från Wulli, som numera också bodde i Serrekunda där han arbetade samt en äldre manlig släkting till Sidiya, på väg hem efter att ha varit på besök i Serrekunda. Efter att ha släppt av Fatou med säcken utanför Maryamas hus, åkte de vidare för att besöka en man lite längre in i byn. De skulle hämta upp Fatou igen om någon timma.

Maryama var första frun. Mannen hade nu varit död i tjugo år. Fortfarande bodde första och andra frun samt några av deras barn med familjer tillsammans. En tredje fru hade emellertid dragit iväg, till en annan by. Ingen talade någonsin om henne. Men ett av hennes nu vuxna barn bodde kvar, lite på nåder.

I ett förtroligt kvinnosamtal för några år sedan, efter att Fatou berättat om den nyligen genomförda lanseringen av *Silent voices*, en bok om våld mot kvinnor skriven av vännen Ami Sillah, berättade Maryama, att hon misshandlades av sin man, ibland så svårt att hon tvingades rymma hem till sin tvillingsyster i Mansa Konko. Inget av hennes

nu vuxna barn, kände till det. Alla såg bara upp till den avlidne fadern, som varit en hårt arbetande principfast och omhändertagande man, som såg till att det var ordning och reda i huset och att alla skötte sitt efter bästa förmåga. Något som man hade saknat efter hans död. Maryama hade aldrig talat med någon om detta tidigare. Nu tjugo år efter hans död, hade hon ställt ett foto av mannen på hedersplats i det lilla rummet, där man tog emot gäster. Det enda rum som hade soffa, fåtölj och bord. I övrigt fanns bara sängar och sovmatröor som inredning i huset där det för det mesta bodde ca 10 vuxna och ett oräkneligt antal barn. Det var genom sin relation till mannen, som hon hade sin ställning i samhället. Och det faktum att hon var första fru gav henne viss respekt och inflytande. Hon såg till att det alltid fanns vuxna flickor, lämpliga fruar till de unga männen i huset som tog hand om alla hushållssysslor. Själv tillbringade hon dagarna från morgon till kväll i sin köksträdgård någon kilometer hemifrån. Men inte idag, eftersom hon visste att Fatu skulle komma med en hälsning från sonen i Serrekunda. Fatou hade vid ett tidigare tillfälle besökt henne i trädgården. Där odlade hon omväxlande ris, kryddor och grönsaker beroende på årstiden och vattentillgången. Hon hade flera vattenhål grävda i trädgården. Men en liten hink i ändan på ett rep hämtar hon upp vatten och vattnar sina grödor, kanske 50 gånger om dagen under den största delen av året, torrperioden. Genom att hela tiden röra sig i trädgården höll hon fåglar och andra objudna gäster på avstånd från de skira grödorna. Hon hade byggt ett litet regn- och solskydd. Där kröp hon in när solen stod som högst på himlen och njöt av sitt te. Hon hade en torkad kvist, som gav gott te, under en takpinne i vindskyddet. När teet var kokat, plockade hon en ny kvist, som fick torka till nästa gång.

Byns kvinnor hade en gemensam stor trädgård, där de samsades om särskilda ställen för att driva upp plantor och egna delar där de planterade sin del av plantorna och skötte sitt. Men Maryama var för

gammal för att orka med allt samarbete med alla de unga, sa hon. Hon var glad att ha fått använda ett område lite utanför byn, där det under regnperioden kom tillräckligt med vatten för att hon skulle kunna odla lite ris, som skördades i november. Därefter gällde det att vattna allt som man sådde eller planterade.

Mellan oktober och juni kom aldrig en droppe regn. Regnperioden var längre förr och gav mer regn. En hel del floder och insjöar från hennes ungdom hade helt försvunnit. Precis som skogarna med olika sorters apor, antiloper och hyenor. Nu fanns det nästan bara ormar kvar. Och ved till matlagning, som man hittills kunna plocka utan problem i skogen, blev allt svårare och svårare att få tag på.

När Fatou satt och pratade med Maryama kom Isatou förbi på vägen. Hon stannade. De gav båda ifrån sig glädjetjut över att återse varandra. Fatous hand flög upp framför munnen i pur förvåning.

– Det var verkligen inte igår, sa Fatou. Hur är det med dig. Vad jag har saknat dig!

– Jag har varit i Dakar hos släktingar ett par år. Men nu är allt som vanligt.

Hon vände sig om och visade en nyfödd son som satt, nästan helt dold av tyg, på ryggen.

– Men jag orkar inte jobba som cirkelledare längre.

Isatou hade fått ett uppdrag av WODD, Women organisation for democracy and development, där Fatou satt i styrelsen, att vara cirkelledare i alfabetisering på Mandinka i en kvinnogrupp flera år tidigare. Mandinka var det största språket i byn. Själv var hon inte Mandinka utan Jola. Det första språket hon lärde sig var Jola. Men som de flesta, nästa alla i Gambia, pratade hon flytande mer än ett av de lokala språken. I skolorna ägde all undervisning rum på engelska. Där lärde man sig aldrig att skriva eller läsa på sina hemspråk. Hälften av de vuxna kvinnorna i Gambia hade aldrig fått gå i skola. Men Isatou fick gå fyra

år som ung. Och hon hade lärt sig, i ett tidigare projekt, att skriva och läsa på Mandinka.

När de träffades på cirkelledarutbildningen flera år tidigare, hade de två kvinnorna genast förstått varandra och haft roligt tillsammans. Isatou hade då en nyfödd i knät.

– Detta är mitt sjätte barn, sa hon den gången, men nu har jag stängt, sa hon vidare lite trotsigt. Jag är trött, detta blir mitt sista barn. Hon gladdes över att också kunna vara en resurs i utvecklingen för kvinnorna i byn.

Nästa gång, ett år senare, besökte Fatou henne kort i huset, på en förbiresa som nu. Då såg hon en okänd kvinna och frågade vem det var. Hon presenterades som Isatous mans nya andra fru. Fatou tyckte att glimten i Isatous ögon var borta. Hon var mer tystlåten den gången. Hennes man var en ledartyp, en inflytelserik man i byn och dessutom välutbildad. Helt logiskt för omvärlden att han tog hand om en kvinna till.

Nu hade det gått tre–fyra år. Hon var återbördad till familjen, efter åren hos släktingar i Dakar. Den andra frun, fick Fatou höra, hade avlidit. Isatou hade nyligen fött sitt sjunde barn och allt var frid o fröjd i familjen. WODD hade fått leta fram en ny cirkelledare i byn.

Efter stoppet i Kafuta fortsatte bilfärden österut utmed södra flodbanken. Fatou satt med en stor sjal lindad runt huvud och axlar som skydd mot den sandiga vinden som yrde omkring dem, eftersom de måste ha fönstren öppna för att inte förgås i värmen. Hon var försjunken i tankarna på Isatou som hon just skilts ifrån. Som vanligt, tänkte Fatou, alltid är det kvinnan som ska anpassa sig till mannens vilja. Aldrig tvärt om. Hon sände en tacksamhetens tanke till sin styvmor som tutade i henne att aldrig låta sig bli totalberoende av en man, för då skulle hon aldrig kunna klara sig själv om hon plötsligt blev ensam.

– Tack kära mamma, mumlade hon.

De hade för länge sedan lämnat det urbana Gambia och de friska vindarna från havet i väster, bakom sig. Värmen steg sakta hela vägen, ju längre österut de kom. På senare tid hade nästa hela vägen blivit asfalterad, en sträcka i taget, med hjälp av biståndspengar och statslån.

De skulle besöka partikamrater i Wulli, utvärdera en studiesatsning och diskutera bildandet av en kooperativ bankverksamhet.

Strax före Bansang fick de problem med bilen. Föraren var också tekniskt erfaren och hörde vad det var för problem med motorn, men de saknade erforderliga reservdelar. De stannade i en by någon mil innan de nådde Bansang. Där under ett jättestort baubaträd var det en mekanisk verkstad ute i det fria. Där fick de hjälp. Det tog några timmar, men sedan kunde de fortsätta.

I Bansang stannade de och åt lunch på en restaurang inrymd i ett plåtskjul. Det luktade gott av kryddat ris och olika såser. De åt sig mätta och drack sig otörstiga på Vunju, saft kokt på torkade blommor från en buske. Fatou brukade köpa sådana torkade blommor på marknaden i Serrekunda och koka saft, som hon tog med sig till jobbet och sålde eller gav till arbetskamrater och vänner där. Tomma plastflaskor tog hon, som så många andra, alltid hand om för återbruk. Plastflaskorna var eftertraktade. De låg aldrig och skräpade som annat avfall lite överallt. I Bansang, som var en ganska stor by, fanns ett sjukhus. Här skulle de besöka en vän från Wulli, som nyligen vält med en motorcykel. De möttes av ett dystert besked. Vännern, Lamin var medvetslös, hade inte vaknat upp ännu efter två dagar. Man hade beslutat att redan samma dag skicka honom i ambulans till det stora sjukhuset i huvudstaden Banjul. De talade med Fatu, vännens första fru. Hon måste nu ta sig till Banjul och stanna där tills han tillfrisknat. På sjukhusen fick man som patient den vård som var tillgänglig men man fick ingen mat och ingen omvårdnad. Det måste de anhöriga fixa. Första frun var lugn. Hon berättade att hon redan talat med andra kvinnor som skulle ta

hand om deras barn och att de hade släktingar i Serrekunda som skulle hjälpa henne med det hon behövde för att sköta sin man på sjukhuset i Banjul.

De fortsatte sin resa, följde Gambiaflodens södra bank hela vägen och passerade floden, cirka fem mil från den östligaste landsgränsen, med en liten färja som tog fem– sex bilar. Här vid färjeläget låg Basse, den östligaste tätorten med banker, affärer och myndighetskontor. Sen var det bara småbyar, jordbruksfält och skogsområden runt vägen som nu bara var en sandig landsväg, full av gropar, svåra att passera, särskilt under regnperioden, då man inte såg groparna för allt vatten. Det var lätt att fastna med bil, traktor, motorcykel eller djurdragen vagn.

Här var de flesta husen fortfarande runda och stod i grupper. De var gjorda av lera och gräs. Ventilationen fungerar utmärkt sedan århundraden och det var svalt och skönt inomhus. Men de rektangulära cementhusen blev fler och fler. De stod stadigare när regnperioden bjöd på ösregn och översvämningar. Inte för att de var fyrkantiga utan för att det var gjorda med mer cement. Men annars fungerade de gamla husen väl så bra.

Härifrån kom Lamin och Fatu som de mötte på sjukhuset i Bansang. Fatu var det vanligaste kvinnonamnet och Lamin det vanligaste mansnamnet i Gambia. De förstfödda brukade få dessa namn i nästan alla familjer. Både Fatu och hennes man hade god utbildning, men ingen av dem hade någon anställning. Han ägde marken de hade byggt sitt hus på. Det låg utmed den stora byvägen. Hon brukade tillbringa dagarna ute på jordnötsfälten. De hade bara ett barn tillsammans än så länge. De var runt trettio år, men han hade redan hunnit skaffa sig en andra yngre fru. När man hade stort hus, tomt och odlingar ute på fälten och behövde skaffa ved och mat också från skog och flod. Då kunde det vara bra med fler händer i hushållet och det fanns ju fler kvinnor än män här på landsbygden så de flesta män tog sig fortfarande

de flera fruar. Ett praktiskt sätt att både skaffa sig gratis arbetskraft ett livligare sexliv och fler barn. Men man angav sällan andra motiv än att kvinnorna behövde tas om hand och att man ville efterlikna Muhammed, profeten som ju hade haft flera fruar.

Men allt var inte precis som förr. Byar hade gått samman och hade köpt jordbruksredskap som de ägde kollektivt. De betalade en liten summa för att i tur och ordning varje år få använda. Det fanns en lokal organisation som hade en gemensam utvecklingskassa och organiserade alfabetisering bland kvinnorna, när de kunde hitta stöd från olika håll för att betala den som skulle vara cirkelledare. Många här läste oppositionens tidning som de fick levererad från Serrekunda, oftast ett par gånger per vecka. En del läste högt för andra intresserade som ännu inte lärt sig läsa eller inte såg tillräckligt bra längre. De hade ett väl fungerande politiskt nätverk och hade lyckats välja sin egen områdeschef och rata den av regeringen utsedda. I ett byområde samlade de in alla skatter som grundade sig på de hus de ägde. De meddelade myndigheterna att de skulle överlämna den insamlade skatten om de fick den regionale ledare de ville ha. Annars fick det vara. Detta var unikt. I övriga Gambia hade lokala ledare allt mer helt och hållet börjat utses av regeringen. Något demokratiska inflytandet lokalt, fanns nästan ingenstans längre.

På eftermiddagen hade de ett möte på bantaban, bytorget i Sutokoba. Ett fyrtiotal vuxna mest män satt och väntade på att få diskutera frågan om bildandet av en kooperativ bank. Fatou hade varit i kontakt med både myndigheter och en organisation i Sverige som ville bistå och kunde berätta vad som krävdes för att de skulle kunna bilda sin kooperativa bank. Det var en livlig diskussion. Mötesdeltagarna vill ha helt klart för sig hur och av vilka det hela skulle styras och organiseras så att de själva skulle ha full kontroll. Efter ett par timmar när mörkret började sänka sig över bygden, kom en grupp kvinnor förbi

på väg hem från arbetet på fälten. De bar alla stora behållare på sina huvuden, hade något barn vid handen och många av dem också ett litet barn på ryggen. De förklarade att de inte hade haft möjlighet att delta och bad Fatou komma till ett möte med dem senare på kvällen när de var klara med middagen, så de också fick veta.

– Självklart, sa Fatou och de bestämde tid och plats.

När Fatou kom till det avtalade mötet var kvinnorna ivriga att berätta att de verkligen längtade efter att ha ett eget bankkontor i byn. En sa,

– Nu går vi omkring med våra surt förvärvade slantar från småaffärer vi gör hela tiden, inlindade i knyten i klädedräkten. Då är det så lätt att använda dem, och så när barnen behövde skoluniform kanske pengarna tagit slut.

– Det är för lång väg till banken i Basse, och dyrt att ta sig dit. Sa en annan.

– Dessutom kunde man aldrig lita på dem i Basse, sa en tredje. Ibland sa de bara att det inte fanns några pengar den dagen, eller så kanske bankkontoret hade stängt en av någon anledning just när man tagit sig dit.

En annan berättade vidare:

– En gång när en släkting i Europa skickat pengar, så sa mannen på banken att han köpt ris för pengarna och hon kunde få en säck ris istället för pengar. Nej det behövdes verkligen en lokal bank, som vi själva kan ha kontroll över.

– Tänk om man kunde sköta transfereringar från Europa alldeles själv utan en massa fördyrande mellanhänder, funderade de vidare.

Fatou kunde berätta att det fanns en organisation med säte i Bakau som skulle stå för den utbildning, som de behövde för att driva banken. De skulle dessutom få handledning och stöd under ett halvår efter utbildningarna. Om de då klarade hanteringen skulle de få sin banklicens.

Men först skulle de registrera minst hundra medlemmar, välja en

styrelse och anta stadgar för kooperativet. Grundplåten, 10.000 Dalasi som krävdes skulle den Svenska organisationen bidra med. Kvinnorna var övertygade om att det inte skulle bli några svårigheter att värva medlemmar.

När Fatou vandrade hem till sin tillfälliga bostad i Taibatou, hade mörkret sänkt sig över området. Det var fortfarande tryckande varmt, inte minsta kvällsbris än. Himlen var stjärnklar och månskärnan låg som en hängmatta på himlen. Folk, mest män, satt i klungor utanför husen och samtalade och drack ataaya i mörkret. Barn sprang runt till synes oplanerat. Kvinnor satt och rensade Vunjublommor från blad eller gjorde andra matförberedande hantverkssysslor. En och annan kvinna satt också och samtalade med männen en stund.

Nästa kväll samlades alla på bytorget igen. Den lokala kvinnogruppen skulle spela upp en pjäs. Detta var en metod som utvecklats i kvinnogrupperna inom WODD. Man började berätta om sina egna livsöden för varandra. Så valde man ut någon av berättelserna som man ville göra en pjäs av. Man skrev ner pjäsen, om det fanns någon som kunde skriva Mandinka. Man hjälptes åt att diskutera fram dramaturgin. Så rollbesattes pjäsen och man tränade tills man var redo att spela upp den. Den här gången skulle det handla om vikten av att kunna läsa och skriva och att den gamla traditionen, att gifta bort unga flickor istället för att låta den fortsätta gå i skola, måste motarbetas.

Fatou hade genom åren fått se många gripande kvinnoöden gestaltas på torgen i byar runt om i landet. Det fanns inget bättre sätt att bearbeta och bryta den tysta kvinnokulturen, ansåg Fatou. Själv hade hon varit med och satt upp en pjäs om Hiv-aids och problemen med den gamla traditionen att män har flera fruar. Hon hade spelat en förslagen tredje fru, som lurade skjortan av mannen. Det var en roll som roade henne mycket. De spelade pjäsen på arrangemang som anordnades av utländska ambassader och biståndsorganisationer.

I samtalet utanför huset innan Fatou gick in och la sig förde Fatou in samtalet på kulturens viktiga roll:

– Ja vi skulle verkligen behöva så mycket mer av ifrågasättande och medvetandegörande kultur. Men normalt innebär kultur här i Gambia bara hyllande av gamla patriarkala och stamspecifika traditioner.

– Ja tyvärr, sa Ohmar, en man i trettioårsåldern som aldrig fått gå i skola och inte kunde skriva eller läsa. Men han talade fem lokala språk obehindrat och han förstod talad engelska om den inte var för komplicerad. Han hade bott några år i Staden Serrekunda i sin ungdom, där han försörjde sig som diversearbetare. Där deltog han aktivt i det partipolitiska arbetet i PDOIS. Det fortsatte han med när han flyttade hem till fädernegården här i Wulli, när hans föräldrar började bli gamla och behövde hans hjälp.

– Ja det är sorgligt, sa Fatou. En bror till en vän i Sanyang, där de skulle arrangera en kulturfestival, berättade för ett tag sedan att han skrivit en sång om hur svårt livet kan vara i Gambia. Han spelar trummor och sjunger i ett band. Han kom glad till gruppen och framförde sin sång och hoppades de skulle vilja sjunga och spela den sången på den annalkande festivalen. Men det blev tummen ner. Självcensuren slog till.

– Inte kan vi sjunga så kritiska sånger om Gambia. Nä, det går inte.

– Vi skulle riskera hela festivalens existens, sa bandleadaren. Ingen sa emot.

– Nu sitter den grabben och drömmer om att vara i ett annat land, där man får sjunga från hjärtat, la Fatou till.

11. Polygami

Väl tillbaka i den stora staden Serrekunda besökte Fatou vännen Fatu från Wulli, som de mötte på sjukhuset i Bansang, just som Lamin, hennes medvetslöse man, hade körts till Royal Viktorial hospital i huvudstaden Banjlu. Sjukhuset hade nyss bytt namn till Fransis Small hospital, eftersom presidenten ville markera sin brytning med det Brittiska samväldet. Fatu från Wulli och hennes yngre medhustru Maryama, turades om att sköta mannen som låg kvar på sjukhuset. De bodde i en morbrors lägenhet i Serrekunda under tiden de behövde vara nära sjukhuset. Dit hade nu Fatou kommit på visit. Förutom de två Fatou fanns också en syster från Farafeni på besök med sin 16-åriga dotter. De hade passat på att besöka den stora marknaden i Serrekunda samtidigt som de ville ge systern Fatu från Wulli sitt stöd i sjukvårdandet. De tre jämgamla kvinnorna satt på en matta på golvet och pratade. De utbytte information om gemensamma bekantas göranden och låtanden sedan de talats vid senast. Det var ett tag sedan de hade haft tid att prata ordentligt så det var mycket nytt som skulle gås igenom. Fatou från Wulli berättade att den gemensamma väninnan Ami, som blev änka förra året och känt sig så övergiven, för ett par månader sedan glädjande berättat att hon hade hittat en fästman, en polis i en grannby och en gammal god vän till hennes avlidne man. Men nu när de sågs

häromdagen hade det också framkommit att han redan hade en fru och flera barn. Han levde med dem under veckorna och kom till Ami över veckosluten för att njuta av nyförälskelsens sötma.

Säkert hette det i hembyn att han tog hand om sin avlidne väns stackars familj, fortsatte Fatou från Wulli.

– Så ska aldrig jag göra. Sa plötsligt 16-åringen som suttit tyst i ett hörn av rummet och plockat med sina hårprydnader, som hon köpt på marknaden tidigare på dagen.

– Va? Sa mamman.

– Jag vill inte ha en man som redan har en fru. Förklarade dottern. Vi har pratat jättemycket om det, tjejerna i min klass. Vi tror att det enda sättet att få slut på männens månggifte, är att vi kvinnor vägrar ställa upp på det. Men då måste alla flickor få gå i skolan och lära sig ta hand om sig själva. Så de slipper jaga redan gifta män för att de ska ta hand om dem.

Fatou klappade händer av glädje och uppskattning.

– Åh vad ni unga är kloka sa hon. Om vi gamlingar var hälften så kloka som er så hade vi kanske redan kommit en bit på väg.

– Ja sa mamman, de unga är framtiden och om alla är kloka som min dotter så får vi bereda oss på förändringar minsann!

12. Styrelsemöte

Styrelsen för föreningen WODD, Women for Democracy and Development, hade samlats till möte i Peoples house i Churchilstown, Serrekunda. Sju kvinnor satt runt borden som ställts samman till ett stort bord. De satt på stolar som sett bättre dagar, men väl fyllde sin funktion. En gardin fladdrade i ett öppet fönster. Det stod ett stor träd alldeles utanför fönstret och därifrån trängde fågelsång in. Nyligen hade regnperioden tagit slut så naturen var grön och fuktig. Aldrig var den vackrare än så här års. Fatou saknade Satou och frågade efter henne. Banna en ung kvinna som bodde nära Satou berättade att hon låg sjuk i malaria. Ndey, en kvinna från Lamin, som var särskilt god vän med Fatou sedan hon också bodde i Lamin några år, hade bett att de skulle diskutera Kvinnlig könsstympning. De hade kommit till den punkten nu och hon tog till orda:

– Jag vill berätta en liten historia som jag hörde av en kompis till en bror härom dagen. Sen dess kan jag inte sluta tänka på hur svårt det är att rädda kommande generationers flickor från denna skadliga tradition. Han gifte sig för några år sedan och de fick en flicka. Han och hans fru hade varit överens om att dottern inte skulle könsstympas. Men så blev han skickad till Ghana på en månad. Hamnmyndigheten där han jobbade skickade honom dit på en utbildning. När han kom

hem hade svärmodern sett till så att hans lilla dotter hade könsstympats, medan han var borta. Hans fru hade inte klarat att stå emot släktens påtryckningar. Han var alldeles uppriven och begärde skilsmässa.

– Jag vill inte riskera att sätta fler flickor till värden om jag inte kan skydda dem mot sådana övergrepp, sa han.

Om de äldres makt är så här stor, hur ska vi då någonsin få slut på eländet, frågade hon nu sina styrelsekamrater.

Alla runt bordet hade blivit omskurna i sin barndom. Klitoris, och i några fall delar av blygdläpparna hade skurits bort. Några av dem hade fortfarande i vuxen ålder chockartade minnen från händelsen.

Föräldrarna hade förklarat för dem att det var för deras eget bästa. Det skulle bli svårt för dem att bli bortgifta annars. Ingen etablerad man hade velat ha en kvinna som inte var omskuren. De ville väl, förstod så lite och gjorde så fel, hade de enats om en gång tidigare när de diskuterat sina erfarenheter på området. Flera av styrelsekamraterna hade lyckats avstyra försök att könsstympa sina döttrar. Några hade intygat att det hade varit en styrka att känna stödet från den här gruppen när attacker från släkten varit som värst. I samtliga kvinnogrupper de hade bildat ute i byarna hade frågan om könsstympningen diskuterats livligt.

Från presidenten kom inga signaler om att könsstympning borde upphöra. Därmed hördes inte heller något om detta från parlamentet, myndigheter eller imamerna. Men det fanns de som jobbade intensivt för att ändra denna skadliga och förnedrande praxis. Den främsta förkämpan för flickors rättighet att inte könsstympas var Isatou, ledaren för organisationen GAMCOTRAP. Nu passade Cady, en av de äldre ledarna för WODD på att berätta hur det låg till med Isatou just nu. Cady var jämngammal och god vän med Isatou sedan skoltiden. De hade följts åt i kvinnokampen genom åren och möttes på många möten och konferenser. Men Isatou hade ställts inför rätta.

Rättegångsförhandlingarna hade pågått i fler år nu. Regeringen hade anklagat Isatou för förskingring av spanska biståndspengar. Men list, intriger, rena falskriker och inbäddad korruption i form av fina bjudningar till presidentpalatset, hade Gambias kvinnliga vicepresident lindat den spanska organisationen runt sitt finger, och fått dem att tro på förskingringsanklagelserna. Brottet ansågs ha begåtts under 2009. Anklagelserna utfärdades i början av 2010. 2009 års verksamhetsrapport hade då ännu inte granskats av revisorerna. Den var inte ens slutredovisad och än mindre demokratiskt behandlad. Men det hindrade inte den gambiska regeringen. De hade bestämt sig för att tukta dessa kvinnor som trodde att de skulle kunna lyckas med någonting utan presidentens inblandning.

På internationella sociala media hade det börjat komma upp åsikter om att Isatou genom sin fantastiska och mångåriga kamp skulle kunna vara en lämplig presidentkandidat inför valet 2011. Makten tycktes tänka att här gällde det att handla innan hon vuxit sig för stor. Här skulle statueras exempel. Och hon skulle hållas borta från valet. En rättegång var då en säker och beprövad metod. Den som står anklagad kan inte ställa upp i val. Rättegången varade i flera år.

– Men nu hade hon äntligen frikänts, kunde Cady berätta. Hennes advokater hade betalats av Svenska Rädda barnen, som Gamcotrap samarbetat med under långa tider. Och nu hade de slutligen lyckats få henne frigiven i brist på bevis.

– Men jag blev alldeles matt när jag läste hennes offentliga uttalande i går, där hon tackade presidenten för hans milda hantering av hennes ärende! Hur kunde hon göra så? Var det verkligen nödvändigt, invändde Fatou.

– Hon gjorde den bedömningen, ja, sa Cady. Nu kan hon fortsätta utbilda jurister, poliser, lärare och inte minst omskärerskor och därmed rädda många flickor från förnedring och skador. Det är hennes

prioritering och det tycker jag vi får acceptera, även om vi som politiska aktivister kanske hade agerat annorlunda.

– OK då, sa Fatou, men det gör det ju så mycket svårare för oss att påvisa hur skrupellös och farlig presidenten är.

– Vi ska nog inte underskatta folks förmåga att själva dra slutsatser, sa Cady.

Hady, en lite yngre kvinna från Banjul la till:

– Ja, och Isatou har ju sett så mycket lidande. Tänk på de bilder hon visade oss när vi besökte henne hos Gamcotrap. Alla dessa flickor som blivit helt vanställda av infektioner och felgrepp vid omskärningar. Man måste förstå att hon är beredd att göra nästan vad som helst för att få fortsätta sitt arbete och därmed rädda fler individer och sakta försöka förändra traditionerna. Det är verkligen tur att hon finns och verkar här! Hon kan inte sätta sig upp mot presidenten. Det får vi göra. Men också vi måste vara sansade och balanserade även om vi aldrig kan gå så långt som att tacka honom för de oförrätter han utsätter oss för.

– Det verkar ju omöjligt att få presidenten och hans lakejer att uttala sig mot kvinnlig könsstympning, trots alla försök. Nuvarande parlament skapar ju inga nya lagar och tar inga egna initiativ om inte presidenten uttryckligen önskar det. Så då återstår opinionsbildning, samarbete och stöd till Gamcotrap och andra som jobbar i den riktningen, och för oss framför allt att mobilisera inför presidentvalet 2016 och parlamentsvalet 2017, summerade Cady. Så vi får en regering och lagstiftande församling värda namnen.

– Ja, och den bästa opinionsbildningen pågår i de lokala kvinno-grupperna som använder alfabetisering och teater som verktyg, sa Fatou, eller hur?

De andra instämde. Cady fick i uppdrag att särskilt jobba på att söka samarbetspartners för finansiering av startandet av nya kvinnogrupper i fler byar.

– Och det är viktigt att Ami Sillah också fortsätter skriva sina familjeföljetonger i tidningen, Foroyaa. Kommenterade Ndey, med instämmande från de andra.

Under punkten Övriga frågor begärde Bintu, en lokal cirkelledare ordet:

– Jag måste berätta för er sa Bintu, att jag fick rätt i domstolen. Jag och min familj fick ha kvar huset efter pappas död. Min bror fick en annan jordlott och är nu nöjd.

Alla klappade händer när de fick dela Bintus glädje.

– Fantastiskt Bintu, Grattis! Åh vad jag är stolt över dig, sa Fatou.

På ett möte förra året hade Bintu varit så upprörd. Den knappt tioåriga brorsonen hade kommit hem till Bintu när hennes pappa, som bott tillsammans med Bintu och hennes familj, nyss avlidit. Brorsonen spatserade omkring på gården och sa att snart skulle detta bli hans. Det måste ju vara hans pappa, Bintus bror som sagt så. Var skulle han annars ha fått det ifrån. Hon skällde ut sin bror, som dock hävdade att det vore rätt att hans son fick ärva gården. Bintu hade då tagit hjälp av en kvinnlig advokat och stämt sin bror inför domstol. Det hade blivit stor uppståndelse i byn. Så gör man ju bara inte. Men det gjorde Bintu, som lärt sig om kvinnors rättigheter och tränat sig i att hävda sig, och hon fick rätt!

Solen hade börjat gå ner, det var dags att avsluta mötet. De församlade fick brått att ta sig hemåt för att fixa dagens sista måltid åt sina stora familjer. Men Fatou och Ndey åkte inte direkt hem utan ville först kolla hur det var med vännen Satou som bodde i Latrikunda. en dryg halvtimmes rask promenad från möteslokalen i Churchilstown. När de kom hem till Satou mötte de henne liggande på en matta på cement-

golvet alldeles utanför huset med en stor hink bredvid sig. Satou var helt urlakad och håret var tovtigt av svett. Hon hade spytt i några dagar nu utan att kunna äta eller dricka. Fatou kände mycket väl till detta tillstånd. Så här års var det inget annat att räkna med. Själv tyckte hon huvudvärken var det värsta att stå ut med, när hon hade sina malaria-perioder. Satou hade en syster hos sig som tog hand om barnen och matlagningen. Ndey förenades med henne i arbetet med att få barnen i säng. Men Fatou fylldes av sådan ömhet när hon såg sin plågade väninna att hon la sig bredvid henne och höll hennes hand en lång stund. Om du inte kan dricka vatten i morgon måste du till sjukhuset och få dropp sa Fatou. Jag kollar med din syster om jag ska hjälpa till så du kommer till sjukhuset. Hon lade ett tunt tygstycke över Satou, torkade henne i pannan och de tog adjö. Vi ses i morgon sa Fatou och de två vännerna skyndade iväg i natten. De hade nu någon dryg timmas väg innan de skulle vara hemma hos de sina i Brikama respektive Lamin.

13. Fattigdom

När Fatou var på besök i Sverige, hade hon på ett föreningsmöte blivit ombedd att hålla ett anförande om vad fattigdom betydde för henne. Det hade hjälpt henne att samla och formulera sina tankar i ämnet, så att västerlänningar skulle förstå. Så här hade Fatou berättat:

– Enlig internationell statistik lever nästan två tredjedelar av Gambias befolkning på mindre än 1,25 dollar om dagen, så de är extremt fattiga enligt internationell standard. Men vad betyder det?

För mig personligen handla det om att varje dag arbeta för att kunna ge mig själv och min familj, dvs de som bor hos mig, vatten och tvål så de kan hålla sig rena. Inget är mer nedbrytande än att inte kunna hålla skiten borta. Ha tak över huvudet, så alla får plats att sova, inte nödvändigtvis i var sin säng men där var och en vet att de får plats.

Att ha råd att organisera två lagade mål mat om dagen för de mina och ha råd att hålla barnen i skolan tills de når sin examen. Detta sista är det många som inte klarar i Gambia idag. Fler och fler lagar bara mat en gång om dagen numer. Fler och fler går till sängs hungriga, särskilt i de stora tätorterna, dit fler och fler flyttar. Ute i byarna jobbar kvinnor från morgon till kväll på åkrar och i trädgårdar för att kunna ta hem mat till familjerna. Där finns det också olika vilda frukter olika tider på året som barnen plockar och äter när de är ute. Någon

i hushållet måste ha en inkomst varje månad. Och till det måste man kunna fixa extrainkomster, köpa och sälja allt möjligt, och ha en social gemenskap så man inte står ensam när olyckan är framme och man behöver ta någon familjemedlem till sjukhus till exempel, eller när ett barn behöver boende för att gå i skola utanför hemorten några år. Alla de hushåll som inte har någon fast inkomst, och inte har möjligheter till extra-inkomster klarar inte alla dessa uppgifter.

Men jag tycker det värsta är att se vad fattigdomen gör med människor. De tappar hoppet om framtiden. De lär sig att det gäller att hålla sig på god fot med dem som har ägodelar och makt, ifrågasätter ingenting, accepterar och tolererar allt, böjer sig för överhögheten och tystnar. De lär sig anpassa verklighetsbeskrivningen så de själva kommer i en bättre dager, ljuga och baktala helt enkelt. Till slut vågar ingen lita på någon, och alla blir trampade på. Korruption, nepotism, sexism, tribalism frodas.

Där är vi idag. De styrande sedan 20 år verkar inte vara intresserade av att skapa bättre villkor för befolkningen utan vill bara berika sig själva. Alla högavlönade tjänstemän tror eller låtsas att de har andra villkor än den fattiga befolkningen. Men de lever under samma förtryck bara på en högre materiell standard. De kryper för presidenten, ljuger, baktalar och intrigerar för att inte bli av med sina privilegier. Jag tror minst en höjdare sparkas varje månad, någon kanske för att den går för långt i korruption och annat men också många för att de inte kryper tillräckligt för presidenten. Många av dem har känt sig tvingade att fly landet, precis som många journalister.

Allt detta, bristen på yttrandefrihet, demokrati och tillit är väl egentligen vår största fattigdom i Gambia, sa Fatou.

14. Bakgrund till den aktuella politiska situationen

Många i landet trodde att kuppen 1994, skulle leda till en bättre framtid. Kuppmakarna talade om att de skulle skapa demokrati och utveckling samt få slut på den utbredda korruptionen. De politiska partierna förbjöds under några år. Men PDOIS fortsatte att verka. Snart tog kupgeneralen av sig sin militära uniform och ställde upp i presidentval. Bara några veckor före presidentvalet tilläts nya partier också formuleras sig och anmäla sina kandidater. Självklart var det omöjligt att hinna mobilisera för alternativen och kupgeneralen Yaya Jammeh valdes som Afrikas yngsta president. Han var då 29 år.

PDOIS analyserade vad som skedde och lät sig aldrig duperas av generalen som tog makten. Ledare för PDOIS erbjöds att ingå i regeringen, men då de förstod generalens ambitioner och tillvägagångssätt, avböjde de vänligt men bestämt. De skulle aldrig ha tillåtit verka enligt sina demokratiska värderingar. De förstod att anledningen till att de inbjöds var att han ville köpa och tysta dem.

Villkoren för det politiska arbetet försämrades steg för steg. Men partiet gav aldrig upp. Ledande partimedlemmar drev tidningen Foroyaa, som kom ut under hela denna tid, ett par gånger per vecka och senare som dagstidning. Fatou anställdes på tidningen i början av 2000-talet och lärdes att sköta layouten. Det hade varit ett grannlaga

arbete att driva tidningen enligt målsättningen att upplysa folket så att medborgarna själva skulle kunna ta makten tillsammans och skapa frihet, värdighet och välbefinnande åt alla.

Många var de tidningar och radiostationer som vandaliserades, brändes ner och tvingades stänga. Det bodde många gambiska journalister och reportrar i ofrivillig exil i Europa och USA. Den mest kända tidningsledare som mördades i Gambia var Dayda Haydara. Myndigheterna hade aldrig kunnat lämna en redogörelse för hur detta gick till. Men det ryktades om att kulorna som han mördades med kom från en sådan pistol som presidentens vaktstyrka hade och många andra indicier gjorde att den allmänna uppfattningen var att presidenten hade beordrat mordet. Fatou deltog sedan dess varje år i december i hedranget av Haydaras minne, tillsammans med massor av journalister och oppositionspolitiker av skilda slag.

Foroyaa hade genom åren utvecklat en kunskap och ett sätt att formulera sig så att sanningar kom fram, utan att presidenten så ofta kunde anklaga dem för spridande av falsk information, eller uppvisning. Några gånger hände det ju ändå. Nya avgifter för privata media hus och nya regler som kringskar yttrandefriheten tillkom hela tiden. Men tidningen Foroyya fortsatte sin envisa folkbildningskamp, och sin konstruktiva mycket balanserade kritik av regering, parlament och myndigheter.

Många gambier i diasporan var otåliga. De skickade hem pengar så ofta de kunde. Men de såg ingen utveckling. Alla pengar gick åt till det dagliga uppehållet för deras stora familjer i Gambia. Flera hade försökt starta olika former av ”business” i Gambia genom att skicka pengar och råd till familjemedlemmar därhemma. Men de flesta försök gick i stöpet. Pengar försvann, behoven därhemma var ju så stora och med plötsliga pengar på fickan blev pressen stor från många håll. Dessutom tillkom hela tiden nya införselavgifter och skatter. För en

del blev situationen ohållbar på grund av det faktum att presidenten också startade privat affärsrörelser inom varje uppväxande ny bransch. Genom sin skatte- och avgiftsfrihet, korrupcion och maktutövning försämrade han konkurrenssituationen för alla andra. Den som hade stora drömmar, visste att enda chansen att lyckas var att göra affärerna tillsammans med presidenten, som skulle kräva stor vinstutdelning för sitt stöd. Ett hot om konfiskering fanns alltid i bakgrunden. Exemplet blev många allt eftersom åren gick.

15. Diasporans roll

Många gambier i diasporan kritiserade oppositionen och kallade dem tandlösa och ibland till och med för medlöpare till presidenten. De propagerade på internet för folkliga resningar i det Gambia de lämnat. Detta intensifierades efter den arabiska våren. En del hade flytt i rädsla för repressalier för något de gjort, skrivit eller sagt, några hade begått ekonomiska eller andra brott i Gambia innan de tagit till flykt, andra hade bara flyttat för att de fått chansen till ett bättre liv. Några högt uppsatta hade flytt i rädsla för att tvingas vidta människorättsvidriga åtgärder de inte ville ställa upp på.

Vanstyret i Gambia avslöjades steg för steg av radiostationer från utlandet på internet. Trots att hemsidorna blockerades i Gambia av regeringen, lyckades många ändå hitta vägar att kringgå blockeringarna och informationen sipprade sakta ut bland fler och fler gambier. Men människorna i Gambia kunde inte förledas att tro att de skulle kunna åstadkomma förändring genom att gå ut och demonstrerade på gatorna. De var övertygade om att de skulle bli nedskjutna, på order av presidenten, så fort de försökte. Många mindes fortfarande hur militären skjutit på studenter i en studentdemonstration vid sekelskiftet. Fjorton studenter mejades ner av kulorna den gången, trots att de bara helt fredligt ville visa sin avsky för att en fängslad student misst livet, i

vad som uppenbart var tortyr och mord. Hans brott lär ha varit en helt fredlig demonstration mot försäljning av mark som utgjorde skolgårdens fotbollsplan.

Kuppförsök, i genomsnitt minst ett vartannat år, som bryskt slagits ner med våld och efterföljande mycket hårda repressalier, skrämde de flesta i Gambia inte bara till lydnad utan också till tystnad. Men de gav mycket bränsle till ändlösa diskussioner och revolutionsdrömmar bland en del gambier i diasporan.

Tidningen Foroyaa fortsatte hela tiden sin upplysning om att det är med valedeln framtiden ska byggas, inte genom en kupp, så som den nuvarande presidenten tagit makten 1994 helt emot lag och rätt. Det gambiska folket måste upplysas och förstå att de har makt att åstadkomma förändring. Det krävs en total folklig förankring om ett samhällssystem ska kunna fungera uthålligt och demokratiskt. En kommande regering ska representera medborgarna istället för att kontrollera dem, skrevs det i Foroyaa, som med tiden hade utvecklats till en daglig tidning.

Fatou upprätthöll kontinuerlig dialog via internet med ett trettital partimedlemmar i Europa och USA. Hon hade många konversationer med otåliga gambier i väst som ville jämföra kampen i Gambia med de svartas medborgarrättskamp i Amerika där det krävdes civil olydnad. Men Fatou gav sig inte förrän deras samtal slutade med:

– Om vi verkligen vill skapa ett annat samhälle i Gambia måste majoriteten av de röstberättigade fås att tro på den folkliga makten att fritt välja regeringsledare och tillsammans ta ansvar för framtiden.

– Utbredd väljarapati är vårt största hot, brukade Fatou berätta.

En av dem som levde i Europa blev förtjust i Fatou och ville att de skulle träffas och gifta sig. Fatou lockades av tanken. Han var i hennes egen ålder. Han såg bra ut, hade varit gift och hade en tonårsson i Europa. Han var spirituellt och seriös. Han hade ju samma politiska

värderingar som hon och han hade bott länge i Europa så Fatou utgick ifrån att han var en modern man.

– Tänk om det skulle kunna funka, vågade Fatou tänka.

Men hon skulle bli besviken ännu en gång. Han hade efter sin fars påtryckningar gått med på att gifta om sig med förra frun, mamman till hans son. Han hade dock snabbt konstaterat att de aldrig skulle kunna bli en fungerande familj igen. Men han visste att fadern skulle bjuda aktivt motstånd mot skilsmässa och ett äktenskap med Fatou, så han bad Fatou om tid.

Men Fatou sa:

– Nu när sanningen uppdagats, så vill jag inte ha någon kontakt med dig mer varken via telefon eller internet. Vad skulle din fru säga, känna och tänka om hon såg det. Hon är ju trots allt din fru. Och jag tänker inte gå in och utgöra ett problem i en gambisk familj, aldrig i livet. Jag trodde du var en självständig man. Men när det nu visade sig att så inte var fallet, så måste jag säga adjö. Fatou hade så smått börjat drömma om en fungerande parrelation. Men vardagen tog över.

– Jag är ju trots allt en gambisk kvinna så jag varken gråter eller klagar. Vad skulle det tjäna till, tänkte Fatou och det var knappt någon som hade känt till deras planer, så de skulle snart vara glömda och begravda.

16. Brist på yttrandefrihet och befogad rädsla

Det var inte många i Gambia som vågade sprida oppositionspropaganda, eller yttra sig om sådant de tyckte var fel eller ens problematiskt.

Privata radiostationer fick gärna sända musik och koranläsning eller gudstjänster, men inte nyheter. De radiostationer som mellan musikprogrammen försökte läsa artiklar från olika tidningar översatta till olika hemspråk hade snabbt stängts ner.

Tidningen Independent hade inför ett val i början av 2000-talet skrivit tydlig kritik mot presidentens agerande och en natt kom maskerade män i bil utan nummerplåt och tvingade under pistolhot de som arbetade på redaktionen in i tryckeriet. Där hade de maskerade hållt ut bensin och tänt på. Nu beordrades de anställda att gå in i elden. En storvuxen reporter tittade på pistolen och sedan på elden och bestämde sig för att hellre dö av en kula än att brännas till döds. Han tog ett överrumplande skutt mot mannen med pistol. Mannen vacklade till och de båda rullade mot elden. Armen med pistolen hamnade i elden och pistolen föll ur hans hand. Under tumulten sprang alla från platsen. En av dem som därefter lyckades fly landet, lär ha berättat detta. Tidningen fick sitt tillstånd indraget. Senare rapporterades från en avhoppad militär i Amerika att en namngiven militär nära presidenten, hade behandlats för en brandskadad hand strax efter tillbu-

det. Och pistolen som hittades i askan var en sådan som presidentens vaktstyrka använde. Men ingen ställdes någonsin till svars för brottet.

En manlig vän till Fatou i Sanyang klagade när han passerade en vaktande paramilitär, över att lastbilarna som körde från gruvan förstörde vägen utanför Gruvan. Polisen blev arg, och tog med honom till polisstationen i byn. Men polisbefälet där sa:

– Varför kommer du med denna man? Detta är en hårt arbetande familjeman som inte är något problem. Och därmed släpptes han.

Det var viktigt att vara känd som en god människa som inte skapade några problem om man skulle överleva i Gambia. Helst skulle man också ha en släkting som på ett eller annat sätt tjänade presidenten, men inte för nära, för då är risken stor att man kom i onåd. Lugn kunde man aldrig vara.

Tystnaden hade brett ut sig. Det gällde att sätta upp gröna vimplar och presidentens bild i sitt hem och på sitt kontor, butik eller sin restaurang, på vårdcentraler och polisstationer. Så höll man skenet uppe. Fatou besökte en eftermiddag ett möte där en minister skulle tala. Att man bara kan ha kampanj under de få utsatta kampanjdagarna inför ett val gäller inte presidentens parti –APRC, utan enbart oppositionspartierna. Hon blev arg när hon hörde honom säga att turisterna, de vita, ser ner på gambierna när de kastar karameller från bilar till barn utmed vägkanterna. Fatou gick fram och begärde vänligt ordet. De trodde säkert att hon skulle hålla med och dessutom hylla eller tacka presidenten. Det var så det brukade gå till. Mikrofonen sattes till hennes mun. Hon högg tag i den och vänder sig bort för att få prata ostört en liten stund.

– Vilken hyppokrati, började hon. Vem är det som slänger kex och godis från bilar mest i det här landet? Jo presidentens konvoj, på alla sina turer genom landet för att folk ska möta upp i massor utmed vägarna. Flera barn och till och med hela familjer har skadats och några

har också dött på grund av era förnedrande vanor. Så se till att sluta med det genast om du menar något med det du står här och säger! Istället för att klaga och lägga all skuld på turisterna och de vita hela tiden, för att slippa få kritik själva.

Längre hann hon inte, innan de lyckades rycka mikrofonen ur hennes hand.

– Vem är du som uttrycker dig så? frågade ministern.

– Det ska du inte bry dig om. Men jag är gambisk medborgare och är i min fulla rätt enligt konstitutionen att uttala mig om vad som är sant. Hon vände på klacken och gick. Hjärtat bultade lite extra i bröstet en stund av upphetsningen. Men ingenting hände. De allra flesta var för rädda att göra något sådant och rädslan kunde vara befogad.

En av Fatous vänner, Yusupha var en man som bodde nära hennes arbetsplats. Han brukade gå ärenden åt personalen på tidningen. En dag när han satt utanför ett skråreri nära sin bostad, blev han provocerad av en man som kom på motorcykel, stannade och ville ha hjälp med att klistra upp en affisch med presidentens bild. Han som bad om detta visste mycket väl att Yusupha var en oppositionssupporter. Yusupha svarade:

– Vad mig anbelangar kan du sätta upp den där affischen i skyn om du vill. Några olika politiska kommentarer utväxlades mellan männen som råkade befinna sig på plats. Mannen med affischen fick ingen hjälp. För detta tilltag blev Yusupha anmäld till polisen och anklagad för att ha yttrat nedsättande omdöme om presidenten. Han fängslades och det blev en segdragen process. Efter flera månader i arresten och förhandlingar i domstolen om exakta ordföljden i kommentarerna och hur de kunde bevisas, släpptes han till sist i brist på bevis, tack vara idoga och duktig advokater, som jobbade mycket helt ideellt och delvis fick betalt av Fatous partikamrater som alltid var tvungna att samla in pengar för olika oförutsedda politiska kostnader, som denna.

I takt med att repressalierna ökade, hade tilliten mellan människor minskat. Alla räknade med att den som var en vän idag, när som helst kunde vända sig emot en och baktala en för att själv komma i en bättre dager.

Många var analfabeter. I valet 2011 infördes en biometrisk registrering av dem som röstade. Informationen till allmänheten om vad detta innebar var mycket knapphändig. En kvinna sa inför presidentvalet till Fatou:

– Nu har de sådan teknisk kontroll så nu kan de se vem man röstar på, så jag vågar då inget annat än rösta på presidenten.

Kontrollen var hård. För att statuera exempel, rapporterades det på statliga radion direkt efter valdagen, trots att presidenten blivit omvald, att tretton militärer avskedats, eftersom man kunnat registrera att de inte röstat. Motiveringen var att de som var anställda av försvaret skulle ha röstat på sin chef, presidenten, som de svurit trohet mot. Och det hade dessa tretton bevisligen inte gjort eftersom de inte använt sin rösträtt.

Inför det senaste presidentvalet tilläts oppositionspartierna bedriva valrörelse i elva dagar före valet. Fatou reste runt med sina partikamrater till flera byar och höll möten på bytorgen. Även om de delade upp sig i två karavaner blev de allra flesta byarna ändå utan besök. Men där de fick igång samtal med människor fick de stort gensvar. Under dessa dagar var Fatou lycklig. Hon stupade i säng framåt småtimmarna och sov djupt innan hon var uppe med tuppen igen för att hinna med så många möten som möjligt.

17. Folktro, vidskepelse och politisk vanmakt

Inför valet 2001 hade Fatou läst i Observer, den av regeringen kontrollerade tidningen, att presidenten varnade för att oppositionen hade haft andliga ceremonier för att skada landet. Man skulle ha grävt ner rester av ett dödat lejon och försökt åstadkomma invasion av gräshoppor till landet. Hur bemöter man sådana uppdiiktade anklagelser?

– Det ryktet måste ju komma någonstans ifrån muhlades det ute i byarna. Det kan ligga något i det. Bäst att vara försiktiga.

Vid den här tiden, det var innan elektrifiering tagit fart, såg Fatou en natt när hon var på väg hem från jobbet, en liten grupp kvinnor, de verkade vara nakna, som besvärjande drog bort på en sandväg genom byn med våldsamma åthävor och skrämmande skri. Alla viste att om sådana häxor var på väg skulle man springa undan och absolut inte titta för då skulle olycka drabba en. Men nyfikna Fatou och en affärsidkare, stod i hans affärsskjul och tittade. Än idag, nästan 15 år senare, när de sågs frågade de varandra skrattande om de råkat ut för någon olycka, men konstaterade båda att än så länge har de inte drabbats. Fatou nämnde händelsen för sina arbetskamrater och några till hade stött på sådana grupper. Sådant är nog bäst att tiga ihjäl, var de överens om. Många skulle bara skrämmas ännu mer om det hörde talas om sådant.

I december 2008 deltog både Satou och Fatou i en utbildning för kvinnliga politiker. Utbildningarna arrangerades av statens kvinno- byrå med hjälp av biståndsprojekt från FN. De flesta deltagarna var medlemmar i APRC, presidentens parti. Men FN krävde också att representanter från oppositionen skulle delta. Både Fatou och Satou var aktiva kursdeltagare. De hänvisade ofta till konstitutionen, som de alltid arbetade med i sin politiska vardag och därför kunde bättre än någon av de andra. Under seminariet försökte deltagande ministrar och ledare i APRC värva dem båda. De togs åt sidan var för sig och erbjöds såväl hus som flotta bilar om de gick över till regeringspartiet. De två vännerna skrattade gott när de talade om detta efteråt. De hade svarat nästan exakt likadant båda två

– Nej, jag är medlem i PDOIS och det är min fulla rätt enligt konstitutionen. Ska vi bli en demokratisk nation, så krävs det en opposition. Jag tycker och tänker inte som ni. Ni skulle snart ta ifrån mig era gåvor igen, så fort jag öppnade munnen. Nej, ni kan varken köpa eller tysta mig. Tack, men jag är inte intresserad av era mutor.

Ungefär så hade de svarat. Och det var de ganska stolta över. De visste ju att många hade låtit sig köpas. Men de trodde att det var människor med mindre kunskaper om den politiska situationen, och sådana som inte hade en fast övertygelse eller politisk ambition, utan bara ville uppnå högre standard för sina familjer.

När de skulle åka hem från seminariet, hade det redan blivit kväll. Satou bad Fatou att följa med henne till en vän som var militär och för närvarande var stationerad som vakt i presidentens hemby, Kanilaj. Eftersom de nästan skulle passera förbi den byn på vägen hem hade han erbjudit Satou att fixa ett hotellrum åt dem i Kanilaj, eftersom hon var lite orolig över att behöva ge sig ut på vägarna i den svarta natten.

– OK jag följer med, sa Fatou.

Militären kom och hämtade dem i sin bil. När de närmade sig Kanilai såg de en folkmassa på en öppen plats. I mitten trängdes en grupp människor och resten hoppade och dansade runt dem och utropade besvärjelser mot dessa i mitten som de kallade häxor.

Militären försökte förringa händelsen som något naturligt och pratade om annat. Men på natten när de skulle sova, låg de länge och pratade om vad de kunde ha varit som de blivit vittne till.

När de kom tillbaka till tidningen, berättade de för reportrarna vad de hade sett. Några veckor senare började sympatisörer höra av sig och berätta att de sett Marabous åtföljda av militär, säkerhetspolis och APRC-aktivister komma och plocka upp folk från deras hem och föra bort dem. Men när reportrarna frågade om de kunde få komma ut och göra ett reportage sa de

– Nej, det vågar jag inte ställa upp på.

Men så ringde en medlem alldeles uppriven och berättade att hans mamma och många, troligen flera hundra hade blivit bortrövade från sina hem i hans hemby i Foni.

PDOIS´ s partiledare, Halifa Sallah, reste ut till den byn, intervjuade folk och skrev i tidningen om vad som hänt. Så blev händelserna dokumenterade och kända både i Gambia och internationellt.

Människorna, mest äldre både kvinnor och män, hade anklagats för att vara häxor, som med andekraft orsakat presidentens mosters oförklarliga död. De hade förts bort i bussar, tvingats dricka hallucinogena droger, förnedrats på olika sätt, mindes inte så mycket och efter några dygn hade de släppts. Någon fick livshotande leverskador en fick njursvikt, två dog strax efteråt, berättades det från de drabbade byarna.. Men någon rätts sak blev det aldrig av detta. Istället arresterades Halifa Sallah för att han skrivit om det. Han anklagades för uppvigling och spioneri.

Fatou och de andra partikamraterna fick nu bråda dagar. De stod i ständig kontakt med partiets vänner utomlands. Många kontaktade regeringsrepresentanter i Europa som ledde till att ett gemensamt uttalande kom från EU. Amesty internatioanl var aktiva, men kanske viktigast var trots allt att det från några regeringschefer i Afrika, kom påtryckningar mot den gambiska regeringen om att frige Halifa Sallah.

Det ryktades att Condoleezza Rise USA:s utrikesminister skrivit ett personligt brev till Presidenten i Gambia och hotat honom på något sätt, om han inte genast släppte hennes personlige vän Halifa Sallah från fängelset.

När hans fall skulle upp i rätten, var rättssalen full av åhörare och även långt ut på gatan utanför rättssalen samlades de sympatisörer som inte fick plats där inne. Fatou tillhörde dem som inte hunnit komma in. Hon var tacksam för det efteråt. För hon var orolig över att hon inte skulle ha lyckats hålla sig lugn utan tagit till våld där inne. Men det blev aldrig någon dom. Halifa frigavs hel enkelt utan domstolsförhandlingar.

Själv hade Halifa inte varit orolig. Han visste hur känd han var, vilka ärliga och inflytelserika verkliga vänner han hade runt om i världen. Efter sina år som hårt arbetande parlamentsledamot i Gambia och i Afrikanska unionen, som EUs sändebud i Darfur, miljöpolitiskt ansvarig i Ecowas, det västafrikanska samarbetet, och inte minst som valövertakaransvarig i flera länder var han en känd person internationellt. Presidentens agerande var ju också helt felaktigt och han var helt marginaliserad i världen på grund av sitt vanstyre i Gambia, som blivit internationellt känt under senare år.

Halifa tog istället tillfället i akt, och pratade med så många som möjligt av de andra fångarna i Mile 2, det stora fängelset, som bland de oppositionella hade börjat kallas presidentens hotell. Man skojade om att en period i Mile two, var något man skulle ha i sin CV. Halifa

Sallah kunde konstatera att många hade det mycket sämre än honom i fängelset. En del satt på obestämd tid utan dom, andra på livstid. En del hade uppenbarligen torterats, andra var sjuka och fick bristfällig behandling. Till detta skulle han återkomma ofta i sina fortsatta, både politiska och journalistiska gärningar. Detta var inte första gången som Halifa såg insidan av Mile 2. Inför valet 2006, när oppositionspartierna tillsammans bildat NADD, National alliance for democracy and development, fängslades de tre som presidenten misstänkte skulle kunna väljas till NADDs gemensamma presidentkandidat: Halifa Sallah från PDOIS, Hamat Bah från NRP och Omar O.J.Jallow från PPP. De röjdes därmed ur vägen under den stundande valrörelsen. Och presidenten kunde visa upp sin styrka. Med den låga läskunnighetsnivån och den ensidiga information som invånare i Gambia hade tillgång till, var det många som sa:

– Något brott måste de ju ha begått, eftersom de sitter i fängelse. Det var till och med en exilgambier i Danmark som ringde Fatou och frågade:

– Är det sant att Halifa Sallah har mördat en människa?

Så fabriceras rykten som lätt får vingar och flyger över världen. Men detta rykte var för absurt för att kunna flyga vidare. Allt för många såväl i Gambia som internationellt hade genom åren lärt känna Halifa Sallah som en helt igenom god människa, som inte kunde göra någon illa. Det illasinnade ryktet kunde inte få fäste utan dog snabbt i Danmark.

Det faktum att några oppositionspartier träffades och försökte organisera sig för att utse en gemensam motkandidat till presidenten och ställa upp med denne i offentliga val, betraktades som konspiration för att begå brottslig handling och förräderi mot fäderneslandet.

Ledaren för det hittills största oppositionspartiet UDP, fängslades inte. Kanske var det ren taktik, att på så sätt få det att framstå som de

tre fängslade verkligen hade andra planer än det mer etablerade UDP, som ensamt aldrig skulle kunna utgöra ett regeringsalternativ och därmed inte utgjorde något hot.

Ledaren för UDP drog sig strax före valet ur oppositionssamarbetet. Ett mindre parti, NRP, hängde på. Möjligen i en missriktad ambition att de två, ensamma tillsammans, skulle kunna vinna eller kanske för att partierna var viktigare för dem än en möjlig oppositionsvinst tillsammans också med de övriga oppositionspartierna via NADD. Eller var det av rädsla? Den sittande presidenten blev omvald igen och så småningom dog NADD-samarbetet ut.

Ungefär vid den här tiden uppträdde plötsligt presidenten i en Tv-show varje torsdag. Där tog han emot patienter smittade av HIV/aids. Han påstod sig ha gudomlig kraft att med hjälp av healing och naturmedicin bota de drabbade. Men bara på torsdagar i TV. Han blev så upprymd av detta att han också började behandla astmapatienter och ofrivilligt barnlösa på samma sätt i TV. Hälsoministern och Chefläkaren ställd upp bakom presidenten. De hade säkert inget val. Så gav han hopp åt förtvivalade och stärkte sin politiska ställning. De som försökte kritisera hans agerande eller ens uttryckte tvivel hamnade i onåd och tystades på olika sätt. Han vägrade låta testa sina metoder vetenskapligt. Senare under åren har inga botade kunnat presenteras. Men bevis behövs inte för troende. Många förstärktes i sin tro att det som presidenten faktiskt sagt i Tv att gud allena, inga valresultat eller kupper skulle kunna avsätta honom från makten i Gambia

18. Det politiska arbetet efter valet 2011 och inför 2016

Fatou deltog i valanalyserna efter presidentvalet 2011. Partiet konstaterade att det framför allt förelåg två stora strukturella problem.

Dels att hela statsapparaten användes som regeringspartiets kampanjorganisation dels att all opposition behandlades som statsfientlig. Såväl Eu som Ecowas hade uttalat att valet inte hade varit fritt och rättss enligt framför allt på grund av hur det hade föregåtts. Därför skulle den samlade oppositionen nu kräva en diskussion med Valmyndigheten och alla politiska partier inför det stundande parlamentsvalet. För att detta skulle vara möjligt föreslog de en liten senareläggning av parlamentsvalet. Alla oppositionspartier var med på detta. Men de fick kalla handen av valmyndigheten, dvs presidenten, som utsett samma gamla valkommissionär, trots att han redan då suttit längre än vad konstitutionen tillät. Alla oppositionspartier ansåg sig därför inte respekterade och avstod från att delta i parlamentsvalet, alla utom ett, NRP. I arbetet med att bilda United front, inför presidentvalet året innan, avstod PDOIS från att sätta upp en kandidat och NRP:s Hamat Bah, valdes till koalitionen, Uited Fronts, presidentkandidat, på ett möte med representanter från samtliga ingående oppositionspartier. Utom UDP som än en gång valde bort samarbetet med övriga oppositionspartier. UDP stöddes då enbart av det lilla partiet, Moral Con-

gress, som egentligen bara bestod av en värtalig exilgambier, som rest världen runt i en egen presidentvalskampanj, hans familj och några få nära vänner. Den sittande presidenten vann igen.

Självgod och stolt över det faktum att han blivit oppositionens kompromisskandidat till presidentposten, drog Hamat Bah ur sitt parti från koalitionen och ställde upp själv som representant från sin region för sitt eget parti i parlamentsvalet som ägde rum två-tre månader efter presidentvalet. Han var den enda representanten från det partiet som kom in i parlamentet, trots att det var det enda oppositionsparti som ställde upp. Ett tiotal oberoende kandidater lyckades dock ta sig in i parlamentet. Men de utgjorde en för liten minoritet för att kunna påverka. Parlamentet fortsatte att enbart fungera som presidentens hyllningskör, utan att ta några egna initiativ.

Oppositionspartierna blev nu överens om att under ett par år samarbeta för att försöka få tillstånd en ändring av presidentvalssystemet till att bli ett val med två rundor så att bara den som i slutändan får majoriteten av rösterna skulle kunna bli president från och med valet 2016, så som det fungerade i grannlandet, Senegal. Då skulle alla partier kunna ställa upp sina olika kandidater i första rundan och den oppositionskandidat som fått flest röster skulle alla oppositionspartier då kunna ena sig bakom i andra rundan. Så skulle man kunna vinna över den sittande presidenten.

En dag i slutet av 2012 samlades ett antal av Fatous partikamrater i Peoples center i Churchilstown, Serrekunda. Detta hus hade upplåtits av PDOIS och använts som oppositionens högkvarter under NADD-tiden, inför valet 2006 likaväl som under United front tiden, inför valet 2011 . Nu var det åter enbart högkvarter för det politiska oppositionspartiet PDOIS. Detta glädde Fatou. Hon hade hela tiden varit skeptisk till möjligheterna att samarbeta med de andra och varnat för den skada det skulle åsamka det egna partiet. Hon tyckte hon hade

fått rätt i att det bara var deras eget parti PDOIS som satsat helhjärtat i de två samarbetsförsöken inför presidentvalen 2006 och 2011. Bara PDOIS hade satsat ekonomiska och personella resurser av stora mått. De andra hade bara ställt upp pliktskyldigast i samarbetet och försökt dra egna fördelar. Det största partiet UDP och 2011 dess lilla stödparti Moral Congress, hade ju till och med båda gångerna dragit sig ur samarbetet strax före valen och därmed förstört alla chanser till framgång i valen för oppositionen. De hade bevisligen inte tjänat på det själva heller. Det enda de åstadkommit var väljarapati.

Att nu höra att partiledningen i PDOIS, Fatous parti, ville föreslå en Agenda 2016, som partiets egen väg framåt inför valet 2016, lät som musik för Fatous öron. Hon tyckte att deras partiledaren, Halifa Sallah, varit allt för mycket diplomat, låtit sig utnyttjas av andra, för den goda sakens skull utan att andra tagit samma ansvar som han. All kraft de hade satsat i samarbete i NADD:s och United fronts namn, för att åstadkomma förändring hade också gjort att PDOIS inte längre fanns i folks medvetande som en stark politisk kraft, hävdade Fatou

– Vi har ett jättemobiliseringsarbete framför oss, sa Fatou, men jag ser fram emot det med all tillförsikt, och kommer göra allt vad jag kan, så länge det är för partiet!

– Eftersom vi inte vet hur det går med våra ambitioner att få till en andra valomgång, måste vi ha två alternativa handlingsvägar, förklarade Partiledaren, Halifa Sallah. Om vi lyckas få till ett nytt valsystem, så är det bara för oss att jobba på ute i byarna med folkbildning, samtal och information, så vår kandidat får så många röster som möjligt. Men lyckas vi inte, så måste vi försöka komma överens med de andra partierna om ett gemensamt alternativ till den sittande presidenten. Jag vill ha ert uppdrag att samtala med de andra partierna, få dem alla att redan under 2014 ta beslut om sina program sin kandidat och ev. senare samarbete om en gemensam kandidat om det blir nödvändigt.

Och det uppdraget fick han.

Partiet beslöt också försöka arrangera en kongress under slutet av 2014, för att anta ett slutgiltigt valprogram och förhoppningsvis kunna utse partiets presidentkandidat. I arbetet med att ta fram partiets valprogram var det en fråga som särskilt engagerade Fatou och det var den om kvinnorepresentationen. Hittills hade bara en kvinna suttit med i partiets ledning. Och när det gällde regeringen hade nästa alla de kvinnor som en gång valts in som ministrar bytts ut mot män. Det var bara den kvinnliga vice ministern som blivit en slags ständig kvinnogisslan i regeringen. Ungefär hälften av alla kvinnor i landet hade ingen skolutbildning och kunde därför inte följa med på engelska om det lilla som ändå redovisades i massmedia, om vad som pågick. De anklagades också ofta av oppositionella, och prisades av presidenten, för att kvinnorna var de som bar fram presidenten till seger i varje val.

– Vi måste ligga på den myndighet som har i uppgift att sköta informationen till folket om konstitutionen och valprocedurerna påpekar Fatou. De säger att alla program de vill sända i den statliga Radio- och Tv-n, kostar pengar och de får inga pengar av regeringen. Det kan ju inte vara vårt lilla parti som ska klara hela den upplysningskampanjen för våra egna medel!

– Visst ska vi försöka. Men informerar ingen annan, så måste ju vi göra det, eller hur? svarade partiledningen. Vi har ju i alla fall tidningen Foroyaa. Och vi får jobba oförtrutet med att de privatradiostationer som stängts, ska kunna öppnas igen.

Efter mötet dröjde sig några vänner kvar och samtalade under det stora trädet på gården. En vattenkran på andra sidan trädet läckte lite och pyttesmå vackra sunbirds i många olika klara färger dansade under dropparna i ren glädjeyra, såg det ut som. Fatou tyckte det var skönt att dröja sig kvar lite efter mötena. Man var så uppfylld av de energigivande politiska tankarna. Vardagsbestyren fick vänta lite. Så

kunde Fatou tänka, som hade två nästan vuxna döttrar hemma som tog hand om det praktiska, bara Fatou försåg dem med lite handledning och nödvändiga pengar att handla för. Men de flesta kvinnorna hastade iväg hem för att fixa dagens sista mål mat och få ordning på allt hemma inför natten. Så Fatou blev sittande med några av männen, något hon var mer van vid än de flesta kvinnor. Hon hade ju arbetat med mest män på tidningen i många år.

Lamin, en medlem från Brikama inledde samtalet med en fundering om hur de skulle kunna nå ut till folk.

– Det är ju ingen idé att vi ansöker om polistillstånd för torgmöten sa han. Det blir ju bara avslag eller så får man inget svar alls. Och försöker man utan tillstånd blir det bara fängelse, som det blev för UDPs arrangörer. Det är ju meningslöst.

– Nä, sa Fatou, Halifa säger att vi måste ut i samtal utan högtalare. Vi ska resa runt i byarna och träffa små grupper av folk och föra samtal utan högtalare. Det är inte förbjudet och det kräver inga tillstånd. Det är ju mer resurskrävande men kanske till och med mer effektivt. Samtalen kan ju på så sätt bli mer utifrån deltagarnas förutsättningar och kanske därför mycket bättre än föredrag i högtalare.

– Jo visst, sa Usman från Latrikunda. Men alla vill höra och träffa presidentkandidaten. Så det blir ett tufft jobb framöver för framför allt Halifa och Sidiya. De måste flänga runt till by efter by. Vi andra kan bara hjälpa till. Folk är inte vana vid att vanliga medlemmar kan vara värda att lyssna på ännu. Men så måste det ju bli i en framtid. Vi måste bilda lokala partigrupper ute i byarna. Så att det finns kanaler för människorna där ute.

– Åh, vad det känns roligt sa Fatou, äntligen kan vi börja jobba för att bygga upp partiet igen!

– Men det viktigaste är ändå, fortsatte Lamin, att få ut budskapet att det inte var med någon stor majoritet som presidentens parti –APRC –

vann i parlamentsvalet senast. Att det visst finns chans att rösta in både en ny president och ett nytt parlament.

– Ja, det höll Usman med om och tillade, trots att presidenten alltid säger att det är Gud som gjort honom till president och att han inte kan avsättas. Det är verkligen tur att vi lyckats grusa hans planer på att få krönas till Kung, i alla fall.

– Ja tänk så vansinnigt, sa Lamin. Tidigare har han ju också sagt offentligt, i en internationell intervju, som jag hörde, att det inte är demokrati Afrika behöver. Jag vet vad mitt folk behöver hade han sagt. De behöver mat och det kan jag ge dem, sa han. Kommer ni ihåg det?

– Ja uj ja, Han har ju sagt så mycket tokigheter så det är inte klokt, kontrade Fatou. Som för två valrörelser sedan, att han har guds gåva att bota hiv-aids, men bara på torsdagar och i TV. Allergier och barnlöshet fixade han visst också med handpåläggning inför publik. Fast några botade har vi inte sett.

– Fast hans tal om Homosexualitet som det största hotet mot Afrika, tar väl ändå priset? sa Usman. Och det åkte han till ett möte i FN och sa! Han skämmer ju ut sitt folk totalt.

– Jag tycker nog, sa Fatou att det farligaste han sagt och säger hela tiden är att opposition i alla former är ett hot mot staten, stabiliteten och freden. Många utbildade går på det och vågar inget annat än fortsätta rösta på förtryckaren.

– Men nu får vi inte deppa ihop, sa Usman, Nu är det upp till oss att visa att förändring är möjlig. Kom ihåg så låga valsiffror presidentens parti fick i senaste parlamentsvalet. Hans stöd minskar hela tiden. Och nu är det upp till oss att mobilisera inför nästa val. Vi har över två år på oss Vi får bara hoppas att inga revolutionsromantiken tar till våld ute på gatorna, även om en del gambier i USA och Europa propagerar för det på internet. Det finns massor av vapen i omlopp och frustrationen är stor hos många, så det vore jättefarligt. Många liv skulle gå till spillo

och vad skulle kunna komma istället!

– Ja fortsatte Lamin, vi borde ha lärt oss av Nordafrika och Mellanöstern att folkliga resningar utan en färdig plan och organisation för hur landet ska styras bara resulterar i att andra maktfaktorer som t.ex. religiösa extremister står redo att utnyttja det kaos som uppstår, och bara skapar ett nytt helvete för folket.

– Nä, låt oss nu hålla optimismens fana högt och peppa varandra att göra stordåd i mobiliseringsarbete inför nästa valt, och bygga vårt nya Gambia på fredlig och demokratisk grund sa Fatou. Och med de orden skildes vännerna för den här gången.

19. En faster kommer på besök

En faster dök plötsligt upp hemma hos Fatou en dag. Det var ett ovanligt men kärt besök för dem båda. Fastern var dryga 50 år och bodde i en liten by i Foni-distriktet, drygt 10 mil rakt österut från Brika-ma. Hon hade inte varit i Brikama så många gånger i sitt liv. De flesta ute i byarna reste till sina barndomsbyar för begravningar och andra släktträffar då och då men i övrigt var inte resande en vanlig syssla för kvinnorna.

Nu berättade hon stolt att hon varit i Banjul och demonstrerat. APRC, presidentens parti, hade kört runt i hela Foni, från by till by och hämtat upp dem i bussar och lastbilar. Nu hade hon valt att inte följa med på hemresan utan stannat för att umgåtts med sina kära syskonbarn och syskonbarnbarn när hon nu hade vägarna förbi för en gångs skull.

– Jaha sa Fatou, vad var det som fick dig att demonstrera då?

– Åh sa fastern, Alkalon i vår by samlade oss alla och berättade att vi nu måste visa att vi ställer upp för vår president, när han ensam vågar sätta sig upp mot hela Europa som vill utrota afrikanerna som ras. De kräver att vi ska sluta göra barn, att vi kvinnor bara ska ha sex med varandra och män bara med andra män. Det är ju bara inte klokt!

– Nä, just det sa Fatou. Kan du verkligen tro att europeerna skulle

hitta på något så dumt? Hur kan du tro på sådan smörja?

Första kvällen slog fastern bara ifrån sig alla invändningar. Hon var indignerad. Hennes grundföreställningar om livets mening hade skakats i sina grundvalar, och nu hade hon fått säga ifrån. Hon var stolt över sig själv och sin president. Men Fatou gav sig inte. Följande dag när de satt ute på gårdsplanen fortsatte hon samtalet. Fastern rensade ris, en av döttrarna plockade en höna den andra tvättade kläder, hyresvärdinnan drack atayaa som Fatou tillrett. Fatou började läsa högt ur tidningen Foroyaas nummer som avhandlat frågan. Hon översatte från den skrivna engelskan till Mandinka, det största av de många lokala språken och ett som fastern behärskade väl i tal.

För första gången fick nu fastern höra en annan version. Fatou läste att kravet från EU gällde att de skulle få diskutera med regeringen om sjutton punkter som kränker mänskliga rättigheter i Gambia enligt EU, innan de skulle kunna få ett utvecklingsbidrag på 70 miljoner Euro av EU. Hon läste upp samtliga punkter. En av punkterna handlade om att EU inte ville acceptera den lag som Gambia nyligen förstärkt om att homosexualitet var kriminellt och homosexuella handlingar kunde leda till livstids fängelse. De andra punkterna handlade om begränsningar i yttrandefriheten, fängslanden, tortyr och försvinnanden av oliktkänkande mm. Fatou frågade fastern varför hon trodde att presidenten hade struntat i att kommentera alla de andra punkterna och bara pratat om frågan om homosexualitet och att han dessutom förvanskat kravet helt och hållet för att kunna skrämma och lura okunniga medborgare.

– Men, frågade fastern varför vill EU att vi ska ha homosexualitet i Afrika?

Fatou läste om det stycket och sa:

– Det är ju inte det de säger. Det är kanske cirka fem av hundra av alla människor i alla länder som är homosexuella. Dvs de dras till

människor av samma kön. Det kan de ju inte hjälpa! Om nu gud har gjort dem sådana så ska vi väl inte sätta dem i fängelse för det? De skadar ju ingen. De bara vill vara med andra likadana. Ingen ska tvinga någon till något. Du vill ju inte bli tvingad att vara homosexuell varför vill du då tvinga de få som är det att leva på ett sätt som är onaturligt för dem? Vad folk gör hemma i sängen behöver vi väl inte bry oss om så länge ingen kommer till skada? Vi andra kan ju befolka världen. Tror du inte det räcker? Hon berättade också om att Gambia som många andra länder skrivit på en överenskommelse inom FN att man ska ställa upp och diskutera krav som gäller mänskliga rättigheter när givar- eller långivarland så begär.

Så varför blev presidenten så arg? Varför satte han sig inte bara ner, lyssnade och förklarade sig? Istället åkte han till en FN-konferens och höll ett brinnande tal om att homosexualitet var mänsklighetens största fara och västvärldens senaste sätt att kolonisera och styra Afrika efter sitt eget behov inte afrikanernas. Dessutom förklarade han att nu var måttet rågat och Gambia skulle gå ur Brittiska samväldet. Engelskan som officiellt språk i Gambia skulle tas bort och ersättas med de gamla lokala talspråken, kanske en mix av dem alla.

– Han isolerar oss från hela världen sa Fatou för att förslava oss toltalt.

– Det är han som vill vara slavägare inte omvärlden, avslutade Fatou sin lilla föreläsning, som bara rann ur henne. Hade hon tagit i för mycket nu, tänkte hon. Fastern hade ju inte hört någon som helst kritik av presidenten tidigare. Kanske bäst att låta henne smälta detta nu och prata om annat en stund.

Just då kom småpojkarerna hem från skolan. De gick genast in och bytte sina skoluniformer mot T-shirts och jeans som Fatou fått av europeiska turister. Den yngste kom fram och började klänga kärvänligt på Fatou, som svarade med att brottas och killa honom en stund. Han

tjöt av tillfredsställelse och Fatou log. Den större satte sig bredvid Fatous faster, som frågade vad de gjort i skolan idag.

– Inget särskilt svarade han och började rita med en pinne i sanden. Nu här hemma pratade de Mandinka men i skolan var det bara engelska som gällde.

– Vad tycker du är roligast då? fortsatte hon.

– Geografi svarade pojken. Jag drömmer om att jag ska kunna resa ut i världen när jag blir stor. Så började han rabbla Afrikas länder och huvudstaden i varje land. Han stakade sig bara lite ett fåtal gånger och tog emot de församlades applåder med högburet huvud, när han var klar. Den yngre pojken log stort i stolthet över sin duktige storebror.

Fastern sa eftertänksamt:

– Våra unga är verkligen vår framtid. De som kan så mycket och kan läsa och skriva engelska som dessa barn. Dem kommer inte någon ledare kunna lura framöver.

Fatou kramade kort hennes hand som nu var klar med plockandet i riset och låg vilande i hennes knä. Deras ögon möttes i varmt samförstånd.

Kvällen innan fastern skulle resa hem tackade hon Fatou när de satt ensamma tillsammans, både för hennes gästvänlighet men främst för att hon berättat så mycket om sådant som hon själv inte hade förstått.

– Du är yngre än jag sa fastern, men du har gått mer i skola och du har lärt dig så mycket mer och nu har du delat med dig lite till mig dumma gamla gumma. Tack min älskade Fatou.

– Jag förstår, nu att de mäktiga där hemma, har alla lurat mig och mina medsystrar. De har ljugit oss rätt upp i ansiktet. Använt oss för sina egna syften. Men det ska du veta Fatou, att det har de gjort för sista gången. Det kommer aldrig att hända igen, sa hon och sträckte lite på ryggen. Aldrig mer att jag ska tro på männen som har makten där hemma. Om jag inte förstår vad som pågår, så ringer jag dig Fatou.

Åh vad du gör mig hoppfull inför framtiden sa Fatou. Gamla och unga måste jobba tillsammans om vi ska kunna få en bättre värld och det ska vi ju eller hur?

– Ameen, sa fastern.

20. De tre vännerna filosoferar på stranden.

Det var inte ofta de tre väninnorna, Fatou, Satou och Nday, tog sig tid att bara umgås med varandra. Det var alltid något som måste göras, alltid någon som behövde deras omsorg. Men en måndagseftermiddag i slutet av januari 2014, lyckades de göra sig lediga. De tog bushtaxi från Churchilstown till Marknaden i Serrekunda. De gick till Tippa garage och tog en bushtaxi som skulle ut till kustvägen och sedan söderut. De klev av i Brufut och promenerade ner till stranden på en sandstig genom en liten skog. Stigen fortsatte sedan genom högt gräs, som räckte dem över huvudena. I skogsdungen mötte de en hel flock med apor i olika storlekar. De försvann upp i träden ivrigt tjatrande när kvinnorna kom gående. Trafikljudet dämpades hela tiden ju längre de gick på stigen. Istället hörde de fler och fler olika fågelläten. Ndey informerade de andra två om de fåglar hon kände igen.

– Det där är en flugsnappare, och där borta en blåglänsande stare och de som låter så där är sunbirds i många färger. Åh, det där ljudet är från en senegalesisk kungsfiskare. Det var länge sedan jag hörde en sådan, de brukar man aldrig höra inne i Serrekunda.

När gräset tog slut stod de ute på de vita sanddynerna och där bakom rullade atlantens vågor in mot stranden. Till höger kom ett par fiskebåtar hem efter dagens nätfiske. Några kvinnor mötte båtarna med

stora baljor på huvudet. De fick sina baljor fyllda och drog sig upp på stranden för att börja rensa och sortera fiskarna, innan uppköparna skulle börja bjuda. Männen hjälptes åt att dra upp båtarna på stranden. Till sin hjälp tog de trästockar som de rullade upp båtarna på.

De tre vännerna strosade sakta åt andra håller utmed stranden. Men solen stod fortfarande ganska högt på himlen, så de drog sig lite inåt land, uppsökte ett träd med stor krona som erbjöd en skön skugga. Där satte de sig i sanden efter att ha kollat att inte en massa myror var där före dem. Här fläktade det skönt från havet och de kunde se ut mot horisonten.

– Åh så skönt att bara få vara, och komma undan den hektiska rytmen och oväsendet i Serrekund en stund, sa Satou och fyllde lungorna med frisk havsluft. När man springer runt där inne är det helt naturligt men nog skulle man kunna sig att ta sig ut till havet lite oftare än man gör.

– Hm, sa Nday, typiskt kvinnor det där att inte kunna sig något själv, bara serva andra hela tiden. Undrar om det är lika dant i andra länder.

– Jag var ju i Sverige på besök för några år sedan, sa Fatou. Där blev jag förvånad över att se så många män med barnvagnar på gatorna i huvudstaden. Jag tänkte att oj, här har jämställdheten nått långt. Jag hade ju hört att riksdagen bestod av nästan hälften kvinnor. Men vet ni, de har fortfarande långt att gå också i Sverige! Även om de flesta kvinnor arbetar och har lön, så har kvinnorna fortfarande lägre lön än männen för likvärdiga arbeten. Trots att där finns en lag om lika lön för lika arbete. Och så besökte jag ju en kvinnojour. Vilket fantastiskt arbete de gör! Men visst är det konstigt att det i det välutvecklade Sverige, fortfarande finns en massa män som slår sina kvinnor, så de måste söka skydd på kvinnojourer!

– Men hur ska man göra då för att få slut på våld mot kvinnor och annat kvinnoförtrycket, frågar Ndej. Om inte lagar eller jämn könsför-

delning i beslutande församlingar räcker.

– Jag tror, fortsatte Satou, att det är nedärvt i männen över hela jordklotet under så lång tid att det är de som ska bestämma och ha makt, att det krävs ett konstant arbete av enskilda kvinnor, kvinnoföreningar, kvinnor i politiken, kvinnosamarbete över nationsgränserna under många år till, innan kvinnan kan räkna sig som fullt jämställd någonsans på klotet.

– Ja funderade Fatou vidare, men det känns på något sätt skönt, att vi inte är ensamma i den här kampen. Att vi alla kvinnor på jorden har ett systerskap och att det finns där. Jag tycker det känns när vi arrangerar våra sexton dagars aktiviteter för kvinnors rättigheter, varje år i november. Att detta görs på många ställen över hela klotet samtidigt, ända sedan FN:s kvinnokonferens i Beijing 1995, gör mig optimistisk.

– Men hör ni, vi får inte glömma bort männen. Vi kan inte få det bättre genom att kriga mot dem. Vi tror ju inte på krig eller hur? påminde Satou.

– Nej, fortsatte Ndej, vår partiledning har ju i alla fall fattat att det inte blir någon ordning i Gambia om inte kvinnorna involveras i partipolitiken.

– Partiledningen ja sa Fatou, men hur ser det ut bland medlemmarna? Hur många har inte mer än en fru t.ex. Och hur kontroversiellt är det inte att försöka ta upp den frågan som en fråga om respekt för lika mänskliga rättigheter till och med bland partimedlemmar!

– Jo men man kan nog inte få allt på en gång. sa Ndej, och till nästa kongress finns ju förslaget som presenterades i Agenda 2016, att alla förtroendevalda ska vara till minst 30 % kvinnor. Om det tas på kongressen så har vi tagit ett jättekliv. Det måste ni ändå hålla med om.

– Jo självklart har du rätt i det sa Fatou. Men det förslaget utmanar oss också. Vi måste ju få massa kvinnor att förstå att de behövs som partimedlemmar. Så det finns några att välja. Det är minsann inte en

liten uppgift! Det finns ju ingen tradition alls, och de flesta är rädda för politik. Många tror att politik bara betyder konflikter och problem.

– Men vi måste försöka sa Satou, vi borde faktiskt lägga upp en plan för det arbetet så snart som möjligt.

Solen hade dalat en liten bit på himlen och solstänk glittrade som silver i havet. De reste sig från sin plats under trädet och vandrade sakta ner mot strandkanten. Så tog de av sig skorna, höll dem i handen och lät vågorna skölja över fötterna. De strosade utmed havsstranden. Så långt de kunde se åt båda hållen mötte den vita flacka sandstranden det vita vågskummet på toppen av de blå havsvågorna.

– Tänk att i den här vackra naturen lider människorna av fattigdom och förtryck. Vi kämpar och sliter bara för att överleva, funderade Fatou och fortsatte. Jag ger järnet inför nästa val, men får vi inte bort nuvarande president den här gången heller, så ger jag nog upp. Tror inte jag orkar leva så här en mandatperiod till. Då försöker jag nog ta mig till Europa, som så många andra redan gjort. Men inte någon bakväg, med smugglare och livsfarliga båtar och helt ovisst öde även om man kommer fram till europa. Nej det är inte en möjlig tanke för mig. En till kusin har rest nu. Han ringde från Niger igår. Första etappen avklarad och nu ville han ha pengarna för nästa etapp. Grannens tre söner har alla dragit iväg norrut genom Sahara tidigare i år.

– Oj då, sa Ndey, går du i sådana tankar. Jag kan inte tänka så, i alla fall inte så länge min bror sitter i fängelse. Jag måste ta hand om hela storfamiljen så länge han inte finns på plats. Därför måste jag också ligga lite lågt med det offentliga politiska arbetet. Varje nyår går jag och hoppas att nu ska nog presidenten frige de politiska fångar, han anklagade för att de skulle ha börjat planerat en kupp mot honom. Men nej, varje år blir jag besviken.

– Jag tänker att går det inte att få bort presidenten den här gången heller, så hoppas jag att min man ska kunna ta både mig och barnen till

England. Men vinner vi, då får han flyttar hit! Då behövs vi här allihop konstaterade Satou.

– Ja gud vilken glädje att bara kunna tänka att det skulle kunna lyckas. Min bror och alla andra politiska fångar skulle frigets direkt! Sa Ndey.

– Och vi skulle få så mycket arbete med att bygga landet att alla andra funderingar bara skulle flyga sin kos, sa Fatou och log stort. Som partiet visar i röstsiffror i dokumentet Agenda 2016, så är inte stödet för presidenten stort alls! Så det finns ju faktiskt en möjlighet. Även om väldigt få tror det. Det gäller verkligen att få ut detta faktum till folket.

– Ja, där hoppas jag en hel del på radiostationen Taranga Fm, som nu fått tillbaka sitt sändningstillstånd, sa Ndey. De hävdar ju att de inte producerar några nyheter, vilket är förbjudet, utan bara översätter sådant som står i tidningar i Gambia.

– Men tänk att presidenten försökte få dem att inte översätta från Foroyaa! påminde May. Tur att de var så ståndaktiga och sa att så länge Foroyaa ges ut i Gambia så översätter vi artiklar från dem precis som från den regeringskontrollerade tidningen Observer.

– Har ni hört hur de utländska internetradiostationerna citerar Foroyaa mer och mer. Det är verkligen hoppfullt, fortsatte Fatou. De ställer alla upp på det upprop som Foroyaa lagt grunden för, att de som helt emot konstitutionen, anhållits och fängslats bara för att de är släktingar till misstänkta kuppmakare från attacken trettonde december, måste frigets. De har ju till och med fängslat en trettonårig son.

– Ja, det är ju inte klokt, fortsatte Satou. Men jag hörde att Ecowas ska skicka ombud hit till Gambia nu, för att kontrollera vad som sker här i efterdyningarna av kuppörsöket.

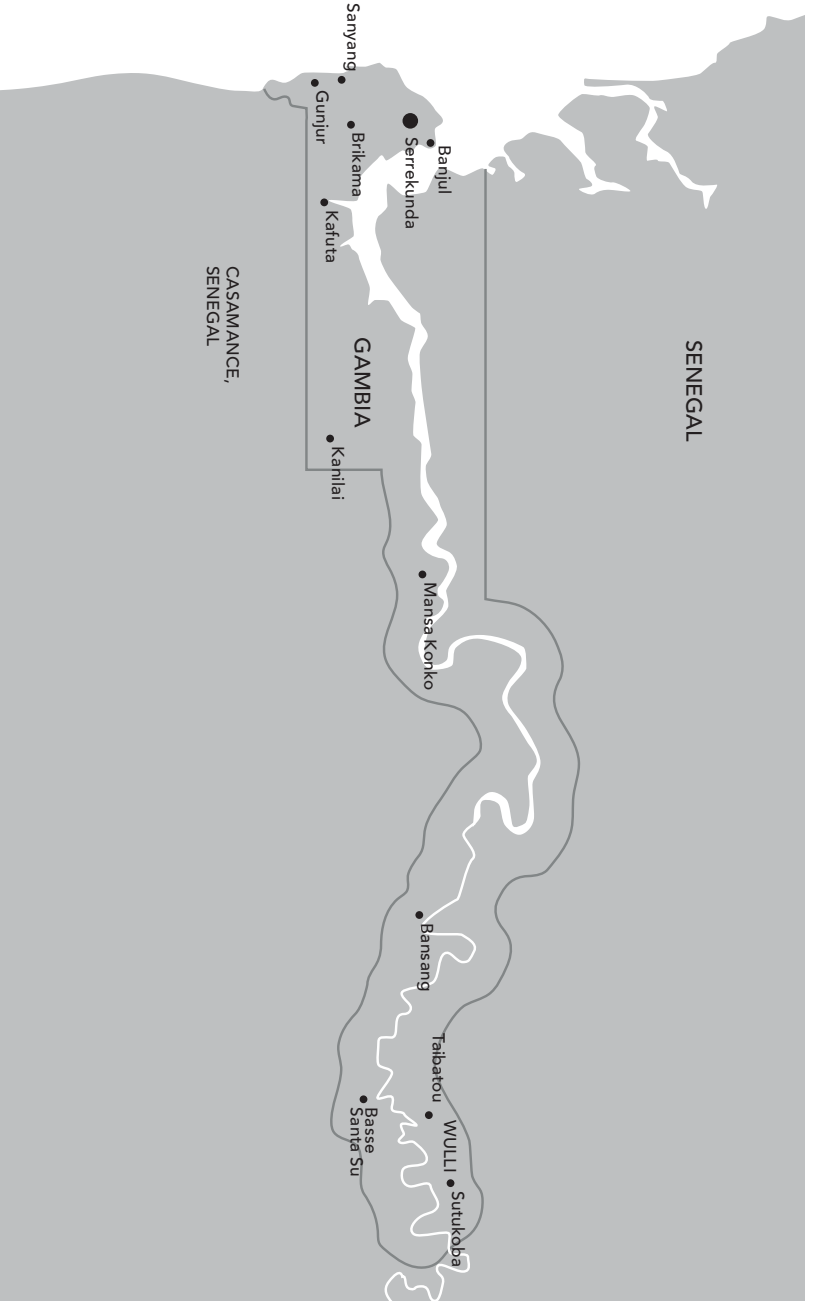
– Bra., Ingen har hört av alla de som plockades upp av säkerhetspolis och det har gått flera veckor nu! Och egentligen vet ingen hur många som gripits. Fortsatte Ndey. Men hörn ni, vi måste nog tänka på

att vända hemåt. Solen går snart ner och jag har ingen lust att gå där i skogspartiet ut till vägen i mörkret, och så måste jag hem och se till så alla får middag innan de ska i säng.

De vände och njöt av den tilltagande friska kvällsbrisen som nu kom rakt emot dem. De drog schalarna runt axlarna lite närmare kroppen, inte längre som skydd mot den brännande solen utan mot de svala vindarna från atlanten. Krabbor började krypa upp ur sina hål i sanden vid strandkanten. Snart, så fort solen gått ner helt i havet vid horisonten skulle stranden översållas av små krabbor. Några gamar tittade förstrött upp från sin måltid, när kvinnorna kom gående, men fortsatte sedan kalasa på de fiskrester de just satt näbbar och klor i.

De tre vännerna vek av på stigen ut mot den trafikerade gatan och ljudet från civilisationen blev allt högre medan de skyndade på stegen, var och en försjunken i sina egna funderingar och känslor, men stärkta av denna stund av stillhet och gemenskap. Fatou, som gick i mitten, tog de båda andras händer. Här tillsammans med dessa nära vänner kände hon sig hemma. De kunde förstå henne och de gav henne både trygghet och inspiration. Med dem vågade hon öppna sitt hjärta och sin hjärna utan rädsla varken för att bli förrådd, hånad eller missförstådd.

Var det lycka hon kände?

SENEGAL

GAMBIA

CASAMANCE,
SENEGAL

Sanyang

Gunjur

Brikama

Kafuta

Kanilai

Banjul

Serekkunda

Mansa Konko

Bansang

Taibatou

WULLI • Sutukoba

Basse

Santa Su

Förkortningar och något om de organisationer som nämns i boken

APRC

Alliance for patriotic reorientation and construction. Leds av Yahya Jammeh, som är landets president, sedan en militärkupp 1994. Han har valts och omvalts 3 ggr. Valen har ansetts odemokratiska av välövertvakare från såväl EU som Ecowas, på grund av hur de föregåtts. Många känner sig tvingade att stödja partiet, för att behålla ett jobb, för att egna barn ska ha en chans till skola eller arbete, för en säck ris eller en traktor till byn, eller tusen andra skäl som inte har med politik att göra. En lite grupp unga anhängare, aggressiva, mest utbildade gunstlingar ur Jola stammen (the Jungelers) gör verkligen vad som helst för presidenten, utan att fråga eller förstå någonting.

AU

Afrikanska Unionen, där Gambia ingår tillsammans med de andra 47 Afrikanska länderna. African protocoll about human rights har antagits av AU. Men ingen tvingande uppföljning av hur länderna efterlever detta genomförs.

Brittiska samväldet

Gambia har som gammal brittisk koloni tillhört Brittiska samväldet men i Presidentens konflikt med hela EU, meddelade han att Gambia lämnat samväldet, strax innan ett arbete mellan Gambia och Brittiska samväldet skulle påbörjas om just mänskliga rättigheter.

Ecowas

Det västafrikanska samarbetet inom AU. Här ingår alla västafrikanska länder såväl Frankrikes som Englands och Portugals fd kolonier. Jammeh hade hoppats att han skulle kunna bli ordförande i Ecowas, men det var aldrig möjligt. I stället utsågs senast den före detta presidenten i Senegal, sedan han lämnat över när han förlorade presidentvalet

EU

Europeiska unionen. EU-s sändebud i Gambia skickades hem efter att hen kritiserat presidenten. EU krävde att regeringen skulle diskutera 17 punkter om brott mot mänskliga rättigheter och förslag på förbättringsåtgärder. Presidenten avfärdade då EUs bidrag som ”Chicken money”, som de kunde vara utan. Det var viktigare för honom att kunna införa strängare straff för homosexuella, utan att någon skulle lägga sig i.

Foroyaa

Ordet foroyaa är Mandinka och betyder Frihet Det är en privat tidning som står nära det politiska oppositionspartiet PDOIS. Tidningen har lyckats överleva genom att utveckla en särskild form av självcensur. Utan att de kan anklagas för att ljuga eller överdriva berättar de kontinuerligt om vad regeringen och andra makthavare borde göra istället för det som de gör. Ansvarig utgivare och Chefredaktör har fängslats vid några tillfällen, men inte kunnat dömas, utan frigivits. Medvetenhet, försiktighet och mycket gott internationellt rykte har skyddat dem genom åren.

FLAG

Female loyers association in the Gambia. De ger bl.a. stöd och råd till medellösa kvinnor som hamnar i juridiska problem.

FN

Förenta nationerna. FNs sändebud i Gambia skickades hem efter att hon kritiserat Gambias president 2006 för att det inte fanns någon vetenskap som backade upp hans uttalanden om att han hade förmåga att bota Hiv/aids-sjuka med healing och örtmediciner, och för att han vägrade tillåta vetenskapliga tester. Senare har FNs sändebud vägrats tillträde till delar av fängelserna när de till slut blev inbjudna för att kolla att tortyr inte tillämpades, vilket de trots allt konstaterade att det gjorde.

Gamcotrap

The Gambian committee on traditional practices affecting the health of women and children.

En NGO, non governmental organisation, som bildades redan 1984 i syfte att motverka skadliga traditioner som t.ex. könsstympning och annat våld mot flickor och kvinnor samt främja goda traditioner som t. ex. bröstmjölk. De har haft omfattande internationellt samarbete bl.a. med Svenska Rädda Barnen.

Independent

En privat daglig tidning, som förbjöds verka och som fick sina lokaler och utrustning nedbrända, efter att de skrivit kritiska artiklar om presidentens politik. Ledarna lever nu i exil, som många journalistiskt aktiva Gambier tvingats till.

Moral Congress

Ett moralkonservativt och marknadsliberalt parti, med några få medlemmar i Gambia. Partiledaren May Fatty lever i Europa och har rest

runt mycket för att söka stöd för sin egen person, hos politiska partier och ledare i Europa. I senaste valet 2011 stödde partiet, UDP.

NADD

National Alliance for Democracy and Development.

Ett flerårigt samarbete mellan oppositionspartierna inför presidentvalet 2006. Mycket engagemang och resurser satsades, problem övervanns. Det folkliga stödet var starkt. Strax före valet drog sig emellertid ledaren för UDP, och därefter också NRP, ur samarbetet., varför presidenten gick segrande ur valet även denna gång.

Efter det valet dog det försöket till samarbete sakta ut.

NRP

National Reconciliation party.

Ett av de mindre oppositionspartierna med stöd särskilt bland Fula stammen och en särskild region i landet, den som ledaren kommer ifrån. NRP-s ledare , Hamat Bah, var den som oppositionen enade sig runt, när UDP hade lämnat United front 2011. Men direkt efter presidentvalet lämnade också han samarbetet och ställde upp för sitt eget parti NRP i Parlamentsvalet, som enda oppositionskandidat

PDOIS

Folkets demokratiska organisation för oberoende och socialism.

Av den gamla Jawarra-regeringen, den första regeringen sedan självständigheten 1964, som varade fram till militärkuppen 1994 utmålades PDOIS som kommunister, en stämpel som levt kvar hos de äldre, trots att det bara var skrämselfpropaganda.

Deras mål är en blandekonomi med demokratisk styrning såväl lokalt, regionalt som nationellt. Liberty, dignity and prosperity har varit deras ambition och slogan sedan bildandet. Deras främsta politiska

verktyg är folkbildning.

Detta är ett parti som har en medveten demokratisk medlemsbas oavsett stamtillhörighet i Gambia, kongresser som tar beslut om politiska program och nu har ett pågående arbete för hur de ska få minst 30 % kvinnor av dem som är aktiva i partiet på alla nivåer. Partiledare är sociologen Halifa Sallah. De har genom åren satsat stor kraft i att försöka ena oppositionspartierna runt ett gemensamt program inför valen., i alla fall en gemensam plan för en övergångsregering som skulle kunna ta fram infrastruktur för ett demokratiskt flerpartisystem.

PPP

People´s progressive Party

Det var det regerande partiet från självständigheten 1965 till kuppen 1994 då presidenten Dawda Jawarra avsattes, efter 6 valperioder vid makten.

Idag är det ett mycket litet marginaliserat parti. Ledare är Omar O.J. Jallow, som var jordbruksminister i regeringen före kuppen 94.

UDP

Förenade demokratiska partiet

Det historiskt sett största oppositionspartiet sedan 1994 med juristen Ouisainou Darboe som partiledare. De har inte lanserat något parti-program, men har kritiserat nuvarande president för odemokratiska metoder och brott mot yttrandefrihet och mänskliga rättigheter. Deras bas är främst den största stammen, Mandinka. De har, när det kommit till kritan hittills, vägrat samarbeta med övriga oppositionspartier om något gemensamt program utan istället krävt att UDP som parti ska leda en ev. koalition utan överenskommelser om program, om samarbete ska vara möjligt. Partiledaren är nu överårig inför valet 2016 och kan inte ställa upp som presidentkandidat om inte lagen ändras.

United Front

Detta var det samarbete som bildades av oppositionspartierna inför presidentvalet 2011. Samtliga oppositionspartier bestämde sig för att representanter från partierna i de olika regionerna i Gambia skulle mötas och välja en gemensam presidentkandidat. Att UDP och deras stödparti denna gång, Moral kongress, drog sig ur samarbetet och inte deltog i mötet och valet av en gemensam oppositionskandidat fick luften att gå ur oppositionen och många lät bli att rösta. Den sittande presidenten stärkte sin position.

WODD

Women for Democracy and development

En oberoende civilsamhällsorganisation med den för Gambia fortfarande ganska ovanliga uttalade ambitionen att vara en bottom-up demokratisk organisation, där ledarna väljs av medlemmarna och inte utses uppifrån. Dess viktigaste uppgift är medborgarutbildning och alfabetisering i lokala studiegrupper, ofta med drama och teater som metod.

Läs gärna Amnesty Internationals årsrapport om Gambia på:
amnesty.org

